

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Kriminalita mladistvých jako závažný sociální problém

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ**

Autor: Lenka Rosendorfová

Vedoucí práce: doc. JUDr. Roman Svatoš Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem ***Kriminalita mladistvých jako závažný sociální problém*** jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2019

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat panu docentu Svatošovi, za jeho přínosné rady a zkušenosti, které mi poskytl při zpracovávání mé bakalářské práce, a také za jeho čas, který mi věnoval. Také bych chtěla poděkovat své sestře Kačce a mamce, za jejich trpělivost a pomoc při psaní této práce.

Kriminalita mladistvých jako závažný sociální problém

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce s názvem Kriminalita mladistvých jako závažný sociální problém má za cíl zmapovat kriminální chování mladistvých žijící na Táborsku v závislosti na jejich sociální prostředí.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce se vymezují pojmy související s názvem bakalářské práce. Část praktická je zaměřena na výzkum. Pomocí kvalitativního výzkumu byla použita technika sběru dat analýza dokumentů a hloubkové individuální rozhovory s příslušnými pracovníky, kteří se kriminálními mladistvými zabývají. Zkoumaný vzorek představují mladiství (15-18 let), kteří byli vedeni v evidenci kurátorů pro děti a mládež v okrese Tábor a tři kurátorky pro děti a mládež pracující v městském úřadě Tábor a následně se strážníkem Městské policie Tábor.

Tato bakalářská práce by měla přinést pro praxi informace ohledně kriminality mladistvých v souvislosti se sociálním prostředím, ve kterém mladiství žijí.

Ve svém výzkumu jsem hledala odpověď na mnou výzkumnou otázku: Jak sociální prostředí, ve kterém mladiství žijí, ovlivňuje jejich kriminální chování?

Na tuto otázku jsem vyzkoumala odpověď, že více vlivů může ovlivnit kriminální chování u mladistvého. Jedná se především o rodinu, vrstevníky, školu, bydliště mladistvého a jeho zážitky z psychosociálního vývoje. Přínosy z této práce mohou využít kurátorky pro děti a mládež, které s mladistvými pracují a na základě vyzkoumaných vlivů, mohou kriminální chování u mladistvých podchytit.

Klíčová slova

Kriminalita; mladiství; sociální prostředí; delikvence; opatření

Juvenile crime as a serious social problem

Abstract

Bachelor thesis titled Juvenile criminality as a serious social problem is presented to map out the criminal behavior of juveniles living in Tábor, depending on their social environment.

The thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part of the thesis defines the terms related to the name of the bachelor thesis.

The practical part is focused on research. Using quantitative research, the technique of collecting data analysis of documents and in-depth individual interviews with relevant staff dealing with criminal juveniles was used.

The Examined group is made up of juveniles (15-18 y.o.), who were kept in the records of curators for children and youth in the district of Tábor and three curators for children and youth, who works in the city office of Tábor and than with municipal police officer of Tábor.

This bachelor thesis should bring practical informations about juvenile delinquency in connection with the social environment in which juveniles live.

In my research, I was looking for an answer to my research question: How does the social environment, in which juveniles live affects their criminal behavior?

I have investigated the answer to this question, that there are more influences which can affect juvenile delinquency. Above all, it is the family, peers, school, the juvenile's residence and his psychosocial development experiences.

The benefits of this work can be used by curators for children and youth who work with juveniles and, based on proven influences, can capture juvenile criminal behavior.

Key words

Crime; juvenile; social environment; delinquency; provisio

OBSAH

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 Vymezení pojmů	9
1.1.2 Kriminologie	9
1.1.3 Delikvence	10
1.2 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.....	11
1.2.1 Vymezení některých pojmů	12
1.2.2 Trestní odpovědnost mladistvých	12
1.2.3 Opatření ukládaná mladistvým	13
1.3 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	15
1.4 Probační a mediační služba	16
1.5 Determinanty kriminálního chování mladistvých	18
1.5.1 Psychosociální vývoj	18
1.5.2 Rodina	21
1.5.3 Škola	23
1.5.4 Vrstevníci.....	24
1.5.5 Média	25
1.6 Prevence kriminality a její kontrola	26
1.7 Sociální problém	28
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	29
3 METODIKA	29
3.1 Metoda sběru dat	29
3.2 Technika sběru dat.....	29
3.3 Výzkumný soubor	29
4 VLASTNÍ PRÁCE	30
4.1 Analýza dokumentů	30
4.1.1 „Normální“ sociální prostředí	31
4.1.2 Vybrané spisy z evidence kurately v Táboře	33
4.1.3 Shrnutí analýzy dokumentů	45
4.2 Hlubkové individuální rozhovory	47
4.2.1 Shrnutí individuálních rozhovorů	52
5 VÝSLEDKY	54
6 DISKUSE	57

ZÁVĚR	59
ZDROJE	61
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Mezi nejčastěji řešená témata v této době je kriminalita mladistvých, která překvapuje většinu populace. Tato kriminalita je spojena s řadou různých podnětů, které ji způsobují. Bakalářská práce se zaměřuje na sociální prostředí mladistvého páchající kriminální činnost. Budou hledány spojitosti s kriminálním chováním mladistvého a jeho sociálním prostředím. Kriminalita mladistvých je jeden ze závažných problémů společnosti, a pokud se kriminalita nepotlačí včas, může se toto kriminální chování nadále prohlubovat spolu s věkem, a tím více společnost ohrožovat. Mladistvý pachatel svými přestupky či trestnými činy není nebezpečný jen sobě samému, ale i svému okolí. Možnost nápravy mladistvého pachatele je více pravděpodobnější než u staršího pachatele, a proto je dobré se touto problematikou zabývat a zmapovat příčiny, které mladistvé vedou k páchání kriminální činnosti.

Základní společenské rysy a chování se každý jedinec učí již v rodině. Nefungující rodina může být jeden z napomáhajících faktorů vzniku delikventního chování mladistvého. Jedním z hlavních determinantů chování mladistvého je škola, přátelé a komunita. Chování mladistvého může být narušeno i jedním z těchto determinantů.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda má kriminální chování mladistvého korelaci se sociálním prostředím, ve kterém žije. Dále budu hledat nejčastější podnět vzniku kriminální chování u mladistvých.

Práce je rozdělena do dvou částí – praktickou a teoretickou. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů a seznámením s problematikou probíraného tématu a praktická část je vlastní výzkum.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení pojmů

1.1.2 *Kriminologie*

Pojem kriminologie se dle Svatoše (2012) skládá ze dvou slov. Latinského slova *crimen* neboli zločin a řeckého slova *logos* neboli věda. Jedná se tedy o nauku o zločinu nebo jak Svatoš (2012) uvádí „věda o kriminalitě“. Předmětem této vědy je již zmiňovaná kriminalita, kterou je nutné umět definovat. Existují dvě různá pojetí, která se navzájem doplňují. Jedná se tedy o *legální* pojetí, kdy zločin představuje pouze to, co trestní právo upravuje. Druhé *sociologické* pojetí do kriminality zahrnuje i sociálně patologické jevy, které sice nejsou v trestním právu regulovány, ale s trestním jednáním souvisí nebo ho ovlivňují (Kuchta, 2012).

Kriminologii definujeme jako společenskovědní disciplínu a liší se od jiných vědních disciplín tím, že se jedná o empirickou vědu. Znamená to tedy, že se zabývá reálnými jevy a skutečnostmi, které přímo souvisí s kriminalitou, nikoliv hodnotícími způsoby a z nich vyplývajícími východisky. Lze ji tedy ověřit několika vědeckými metodami jako například pomocí statistické analýzy. Klade se na ní vysoký nárok ohledně její nestrannosti a vědecké objektivitě. Nesmí podlehnout žádnému politickému nátlaku, což bývá často obtížné vzhledem k možnému zneužívání pro dosažení mocenských cílů. Další definicí se rozumí společenskovědní disciplína věnující se jednotlivci, jakožto pachateli, oběti aj., a společností branou jako celek nebo jako sociální skupiny, kterými je tvořena (Kuchta, 2012).

Gřivna (2014) ve své knize uvádí, že za hlavní mezník kriminologie je rok 1879, kdy vyřkl poprvé tento pojem francouzský antropolog Topinard, ale až právník Garofalo tento pojem více zviditelnil ve své knize, čímž se celosvětově prosadil. Nalezneme několik definic kriminologie, které si mohou být více či méně podobné, ovšem důležité je, že všechny tyto pojmy mají shodný jeden bod – zabývají se zločinem, zločincem a obětí zločinu, ale také i kontrolou trestné činnosti jen v takové míře, do jaké může výkon kriminálních sankcí jít (Kuchta, 2012).

Mezi hlavní zdroje kriminologie patří statistické a sociologické výzkumy, jak již bylo zmíněno, jedná se o empirický vědní obor, proto si musí všechny své poznatky ověřit. Dále jsou to policejní a justiční statistiky, nové zkušenosti z vyšetřovacích záznamů, výsledky z lékařského pozorování, jednotlivé poznatky z vězeňské či probační praxe, výzkumy z oblasti psychologie, pedagogiky a jiných obdobných věd. Slouží nám především jako odraz našeho chování a možnost pro případnou změnu. Může také sledovat vývoje kriminality a nejnovějších trendů. Sepisují se nové poznatky, které dále mohou být součástí preventivních aktivit či jako sylabus, vysvětlující například základní pojmy a proč se kriminalita objevuje (Svatoš 2012).

Kuchta (2012) uvádí, že již zmiňovaný právník Garofalo ve své knize rozděloval zakázané neboli kriminální chování na dvě skupiny. První byla jednání zločinná samotnou svou podstatou. Spadalo sem kriminální chování objevující se v každé době a kultuře, ačkoliv bylo všude zakázáno. Nazývají se „přirozené zločiny“ a spadá sem vražda, znásilnění, krádež či jiné majetkové zločiny. Druhá skupina byla zákonodárcem prohlášená, za kriminální chování, v závislosti na trestní politice. Laicky řečeno, každá země za kriminální chování považuje takové chování, které má ve svém trestním právu definováno jako protizákonné. Ačkoliv v první skupině jsou skutky trestné shodně téměř pro všechny země, ve druhé skupině jsou spíše takové skutky, které jsou trestné pouze v některých zemích (Kuchta et al., 2012)

1.1.3 Delikvence

Chování velmi podobné kriminalitě, ačkoliv se liší. Jednak je to mnohem širší pojem a toto chování se proto netýká pouze kriminálního chování. Spadají sem činy s nízkou společenskou škodlivostí, například přestupky. Velmi často bývají spojovány s nežádoucím chováním proti zákonu v režii dětí a mladistvých. V případě mladistvých můžeme hovořit také o juvenilní delikvenci (Škoda a Fischer, 2014).

Jedná se tedy o nezákonné a problémové chování dětí a mladistvých. Kriminologie studuje příčinnosti a souvislosti při páchání delikventního chování, protože u dětí a mladistvých je velká možnost nápravy (Moravcová et al., 2015)

1.2 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Dle Svatoše (2016b) kriminalita mládeže dlouhodobě klesá z několika důvodů a ve svém článku negoval argument, že přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže je podnět, kvůli kterému kriminalita mladistvých klesá. V roce 2004, kdy zákon nabyl účinnosti, sice kriminalita poklesla, ale tento pokles byl sledován i letech před přijetím tohoto zákona. Další příčinou na pokles kriminální činnosti mladistvých má být i vypuštění některých skutkových podstat trestných činů. To byla následně vyvráceno vzhledem k tomu, že kriminalita po vypuštění těchto skutkových podstat spíše vzrostla (Svatoš, 2016b).

Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „Zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSVM“) v části první, je mladistvý definován jako ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Ukládá také sankce a jejich způsob uplatňování, které mají přispívat k začlenění mládeže do společnosti a napravit škodlivé chování a tím předcházet kriminálnímu chování. Mládeži se navrhuje taková opatření, které musí být ukládána na základě osobnosti mladistvého, věku, inteligenční vybavenosti, zdravotnímu stavu a rodinným, sociálním a osobním poměrům. Zkoumají se také politické, národní i náboženské vyznání mladistvého, rodina a rodinné zvyky ale i způsob výchovy. Soud hledí na všechny tato stanoviska a ukládá opatření tak, aby nebyl další vývoj dotyčného nikterak ohrožen, přestože byla vyvozena odpovědnost za projednaný čin. Řízení musí být vedeno tak, aby nevyvolalo další protiprávní činy, a orgány činné v tomto řízení musí plně spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Povinností je chránit osobní údaje, soukromí a opatření proti škodlivým vlivům v řízení, které je vedeno proti obviněnému mladistvému pachateli. Orgány i pracovníci činné v tomto řízení jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. Tyto orgány spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Probační a mediační služby mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Soudnictví týkající se mládeže vykonávají soudy pro mladistvé.

Cílem tohoto zákona je předcházení kriminality mládeže, i její recidivní podoby, pomocí zásahů jednotlivých opatření. Mladistvý by měl přijmout odpovědnost za své jednání a podle svých schopností a sil přispět k odčinění vzniklé újmy (Firstová, 2014).

1.2.1 Vymezení některých pojmů

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže definuje pojem mládež jako děti a mladiství. Dítětem mladším patnácti let toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání činu dovrší patnáctý rok a nedovrší osmnáctý rok svého věku. Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze mladistvým ukládat opatření výchovná, ochranná a trestní a dětem mladším patnácti let pak opatření jako a) výchovnou povinnost, b) výchovné omezení, c) napomenutí s výstrahou, d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, e) dohled probačního úředníka, f) ochrannou výchovou a g) ochranné léčení.

1.2.2 Trestní odpovědnost mladistvých

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále uvádí, že mladistvý, který vzhledem ke svému věku či mravní a rozumové vyspělosti, nebyl natolik vyspělý, aby rozeznal protiprávnost a závažnost trestního jednání nebo mohl své jednání ovládat, není za tento čin odpovědný. Lze vůči němu použít mimo ochranných opatření i opatření uplatňované u dětí mladších patnácti let. Trestný čin, který mladistvý spáchal, se nazývá provinění a nestanovil-li zákon jinak, platí pro posouzení provinění trestní zákoník.

V této době je uplatňována v praxi především represivní kontrola. Napříč státy se setkáváme se dvěma různými způsoby zacházení s delikventní mládeží. Model sociálně-opatrovnícký zastává názor, že dítě je ovlivněno sociálními, ekonomickými a psychickými faktory, a proto jednostranný zásah státu ve formě trestu nemá zdařilý účinek. Uplatňuje se proto především zjišťování a diagnostikování problému dítěte a následná vhodná intervence. Pro tento model je klíčový sociální pracovník, speciální pedagog, psycholog a v případech nutných i orgány činné v trestním řízení. Druhý model nazývaný justiční, vychází z teorie, že delikventní činnost je výsledkem svobodného chování jedince a jeho volby. Mladistvý, který spáchal svým svobodným jednáním trestný čin, by měl za své jednání nést zodpovědnost. Proto by mělo být vedeno trestní řízení, projednávající trestný čin a jeho řádné vyšetření. V roce 2004 nabyl účinnosti zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který již definoval i různé kompetence orgánů činných v trestním zařízení. Hlavním cílem bylo především kriminalitě páchanou mladistvými předcházet a zabránit recidivě. Snaží se o opětovné zapojení dítěte do

společenského života a minimalizovat zásahy do života prostřednictvím ukládaných opatření (Firstová, 2014).

1.2.3 Opatření ukládaná mladistvým

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ukládá opatření za účelem vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobnostním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění. Opatření udělována mladistvým za páčání provinění rozděluje do tří kategorií – výchovná, ochranná a trestní opatření.

Pokud to dovoluje povaha věci a osoba mladistvého, bývá snaha vydat rozhodnutí mimo jednání neboli projednání věci ve zvláštním druhu řízení a vytvoření podmínek pro uložení trestního opatření, které není spjato s odnětím svobody (Holá a kol., 2013).

Výchovná opatření jdou dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže možné uložit ještě před rozhodnutím soudu pro mládež o vině pouze s jeho souhlasem, a to ze strany státního zástupce. Soud je může uložit spolu s ochranným i trestním opatřením, a to nejdéle na dobu tří let. Mělo by být upřednostňováno před jinými opatřeními ukládanými soudem, vzhledem k malému zásahu do práv mladistvého a jeho rodiny, čímž působí individuálně. Mezi výchovná opatření spadá dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou. Smysl výchovných opatření spočívá ve změně chování mladistvého a napravení jeho způsobu života, čímž podporují a zajišťují jeho výchovu. Pokud soud uloží mladistvému dohled probačního úředníka, mladistvý je pod stálým dohledem probačního úředníka, který sleduje nejenom chování mladistvého, ale i celou jeho rodinu, spolu i se způsobem výchovy. Mladistvý musí dodržovat probační program, tím se má naučit vést řádný život a neopakovat tak svou trestnou činnost. Dalším výchovným opatřením jsou výchovné povinnosti, které ukládají mladistvému povinnost bydlet s osobou zodpovědnou za jeho výchovu, nebo vykonávat společensky prospěšnou činnost, nahradit škodu podle svých sil nebo možností, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách a trávení volného času vhodným programem sociálního výcviku, psychologickém poradenství či jiným programům jako například terapeutickému, vzdělávacímu, doškolovacímu nebo rekvalifikačnímu. Soud při ukládání výchovných povinností musí přihlídnout na zdravotní způsobilost mladistvého.

Soud pro mládež může ukládat i výchovná omezení. Mezi výchovná omezení patří nenavštěvování určitých akcí či zařízení nevhodných pro mladistvého, zákaz styku s určitými osobami, nezdržování se na určitých místech, nepřechovávání předmětů, které by mohly sloužit k páčání trestné činnosti, neužívání návykové látky, zákaz účasti na hazardních hrách, stálost místa pobytu a místa zaměstnání bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi. Dalším výchovným opatřením jsou napomenutí s výstrahou. Mladistvému jsou vytknuty jeho protiprávní činy a je upozorněn na konkrétní důsledky, které mu hrozí, bude-li nadále pokračovat v páčání trestné činnosti. Toto napomenutí může soud přenechat jeho zákonnému zástupci, opatrovníkovi, škole a výchovnému zařízení. Výchovná opatření se mohou ukládat i v přípravném řízení státním zástupcem.

Další kategorií opatření ukládaných mladistvým, jsou **ochranná opatření**. Soud může uložit tato opatření v podobě ochranného léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo části majetku a ochranné výchovy. Tato opatření mají kladně ovlivnit chování a fungování mladistvého. Mimo ochranné výchovy, která je ukládána podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže, mohou být tyto opatření uložena podle trestního zákoníku. Ochrannou výchovu může soud uložit, pokud není o mladistvého dostatečně postaráno či je jeho výchova zanedbána, nebo prostředí, ve kterém mladistvý žije, není vhodné pro náležitou výchovu. Ochranná výchova trvá po dobu naplnění účelu nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Pokud není možné ochrannou výchovu zahájit ihned, může soud ještě před tím pověřit dohledem probačního úředníka. Soud může při nedostatečné či chybné převýchově nebo při opominutí všech okolností, pro něž byla ochranná výchova uložena, nařídit ústavní výchovu. Může také rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení, přičemž může mladistvému určit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření. Pokud se u mladistvého nenaplní očekávání, že by se bez omezení, kterým byl podroben ve výchovném zařízení se řádně choval, může soud zrušit umístění mimo výchovné zařízení a rozhodne v pokračování v ochranné výchově.

Posledním druhem opatření dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou **trestní opatření**. Jsou to obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věcí, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně. Při ukládání těchto opatření nesmí být

ponížena lidská důstojnost a měly by být vytvořeny vhodné podmínky pro další vývoj mladistvého. Při ukládání trestního opatření může soud přihlídnout k polehčujícím okolnostem, jako jsou například úspěšně vykonaný probační program nebo jiný vhodný program zahrnující obecně prospěšné činnosti a pomáhající rozvoji sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, poskytnutí zadostiučinění poškozenému, tím že nahradil částečně nebo úplně škodu nebo zmírnil újmu, kterou způsobil a skutečnost, že po spáchání provinění se choval tak, že lze předpokládat, že v budoucnu již trestnou činnost páchat nebude.

Dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže, pokud soud uloží mladistvého obecně prospěšně práce, musí zajistit, aby horní hranici sazby tohoto trestního opatření nepřevyšovala polovinu horní hranici stanovenou v trestním zákoníku. Obecně prospěšné práce nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost a mravní vývoj mladistvého. Zákaz činnosti může soud uložit, není-li to překážkou k výběru budoucího povolání. Peněžitě opatření ukládá, pokud je mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry umožňují uložení takového trestního opatření. Peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu ukládá soud, pokud bude účel trestního opatření dosažen i bez jeho výkonu. Při podmíněném odložení výkonu peněžitě opatření stanoví soud zkušební dobu až na tři roky. Pokud v této době vede mladistvý řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, soud vysloví, že se mladistvý osvědčil. Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu. Nepodmíněné odnětí svobody může soud uložit, pokud předchozí použitá opatření zjevně nepostačovala nebo pokud tomu nasvědčují okolnosti případu. Mladistvý nepodmíněné odnětí svobody vykonává odděleně od ostatních odsouzených, po dovršení devatenáctého roku věku může mladistvý toto trestní opatření vykonat ve věznici pro ostatní odsouzené.

1.3 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Principy vyplývají z Úmluvy o právech dítěte, jsou především postup kompetentních pracovníků, kteří zabezpečují péči o dítě a snaží se o zajištění prospěchu jeho oprávněných zájmů. Dohlíží na plnění povinností rodičů a jejich podpory a zasahují v rámci nedostatků vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Pokud je závažnějším způsobem rodičovská zodpovědnost a funkce rodiny narušena, orgán sociálně-právní ochrany dítěte zasahuje a uděluje opatření dle zákona. Tento zásah lze již brát jako zásah do soukromí a rodinného života, a tudíž musí mít legislativní oporu a musí zasahovat

pouze v zákoně vymezenými případy nebo na žádost rodičů či jinými osoby, které jsou odpovědní výchovou dítěte (Firstová, 2014).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o sociálně-právní ochraně dětí“ nebo „ZSPOD“) ukládá povinnost těmto orgánům zajistit ochranu práv dětí na jejich příznivý vývoj a výchovu, ochranu zájmů dítěte, znovuobnovit narušené funkce rodiny a zabezpečuje náhradní rodinné prostředí pro dítě. Sociálně-právní ochranu zajišťují krajské úřady, obecní úřady, ministerstva, Úřad práce ČR a Úřad pro mezinárodní ochranu dětí v Brně. Mohou to být taky i komise pro sociálně-právní ochranu dítěte či právnické nebo fyzické osoby sociálně-právní ochranou pověřeny. Tyto orgány a celkově tato ochrana se věnuje dětem, jejichž rodiče zemřeli či neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo tyto práva zneužívají, dále se věnují dětem, které byly dány do péče jiné odpovědné osoby. Věnují se dětem, které vedou zahálčivý nebo nemravný život nebo se opakovaně dopouští útěku od rodičů, kterým hrozí násilí od rodičů nebo jinou osobou zodpovědnou za výchovu či jsou to děti žádající o mezinárodní ochranu.

Prioritním zájmem zákona je ochrana práv dítěte a jeho zájmů ale i práv rodičů či jiných osob pověřených výchovou dítěte požádat o pomoc při zabezpečení práv a řádné výchovy dítěte (Firstová, 2014).

1.4 Probační a mediační služba

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ukládá jedno z výchovných opatření dohled probačního úředníka. Ten má za úkol pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovy rodičů. Dále kontroluje dodržování uloženého probačního programu, výchovných povinností a omezení, které byly mladistvému soudem pro mládež uloženy. Dále mladistvého pozitivně vede k životu v souladu se zákonem. Účel toho opatření je sledovat a kontrolovat chování mladistvého a zaměřit se na ochranu společnosti a snížit možnost opakování trestné činnosti. Probační úředník má mladistvého odborně vést a pomoci mu, a tím zajistit jeho budoucí řádný život. Toto opatření představuje pro mladistvého a jeho rodinu velký zásah do soukromí a jejich každodenního života. Jedná se však o jedno z nejefektivnějších opatření, tudíž je stále častěji voleno (Firstová, 2014).

Dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže je mladistvý povinen s probačním úředníkem spolupracovat způsobem, který mu probační úředník stanovil na základě vytvořeného probačního plánu dohledu. Dále má mladistvý povinnost docházet k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví. Tyto lhůty probační úředník stanoví podle poměrů mladistvého, jeho životní situaci, a i k prostředí v němž žije. Mladiství musí svého probačního úředníka informovat o svém pobytu, zaměstnání a o dodržování uložených výchovných opatření a nesmí bránit probačnímu úředníkovi vstup do svého obydlí. Probační úředník při výkonu dohledu dohlíží na plnění povinností uložené mladistvému a po dobu dohledu ho pravidelně navštěvuje v jeho bydlišti, pracovišti a ve škole. Probační program je dalším výchovným opatřením. Rozumí se tím program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací doškolovací nebo jiný rekvalifikační program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Program má různý režim omezení v běžném způsobu života mladistvého a má zabránit chování, které by bylo v rozporu se zákonem a měl by podpořit jeho vhodné sociální zázemí. Tento program, který by měl urovnat vztahy mezi mladistvým a poškozeným, schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného ministerstvem spravedlnosti. Soud může uložit mladistvému povinnost podrobit se probačnímu programu už v přípravném řízení, pokud je program vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmu společnosti, nebo mu je poskytnuta dostatečná možnost na seznámení se s obsahem tohoto probačního programu. Případně pokud mladistvý souhlasí se svou účastí na tomto programu. Převážně se mladistvému v programu uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil majetkovou újmu, kterou proviněním způsobil, anebo vydal bezdůvodně obohacení získané proviněním. Dohled nad mladistvým pověří státní zástupce probačního úředníka a o ukončení probačního programu a jeho výsledku podá probační úředník zprávu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který probační program uložil.

Probační a mediační služba se snaží zjistit pohled mladistvého na vzniklou situaci a jeho provinění, na jeho potřeby, očekávání a vize do budoucnosti a možnosti řešení. V rozhovoru s klientem se snaží, aby byly zodpovězeny otázky na jeho život, další fungování, smysl života a možnosti nápravy jeho škodlivého jednání. Pokaždé spolupracují s rodiči mladistvého, kteří se mimo jiné snaží zachovat vztahy v rodině,

keré by mohly být touto kriminální činností ohroženy. Spolupracují i s dalšími institucemi jako je Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) aj. (Holá a kol., 2013).

Podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže probační a mediační služba zajišťuje v řízení dohled nad mladistvým, pokud nebyl dohled uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život. Probační úředník může při porušení podmínek probačního programu uložit mladistvému výstrahu, pokud poruší mladistvý podmínky opakovaně nebo závažně informuje o tom probační úředník předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce.

1.5 Determinanty kriminálního chování mladistvých

1.5.1 Psychosociální vývoj

Dle Vágnerové (2012) je psychický vývoj jedince individuální a vzniká kombinací vrozených dispozic a vlivů prostředí. Genetická vybavenost určuje předpoklad pro rozvoj psychických vlastností a je označován jako genotyp. Gřivna (2014) spolu s pojmem genotyp upozorňuje i na pojem fenotyp a vztah, který mezi nimi je. Fenotyp představuje rysy chování jedince, které jsou pro pozorovatele viditelné.

Rozvoj jedince zapříčiňují genetické vlohy, avšak je závislá na působení vnějšího prostředí. Děti s odlišnými dispozicemi mají tendenci k určitému způsobu reagování, které může být až impulzivní a tím mohou působit neklidně. Tyto dispozice se mohou stát příčinou mnoha potíží. Mezi nejčastější příčinu, která způsobuje odlišnost způsobu reagování, je Syndrom ADHD, který se vyznačuje hyperaktivitou, zbrklostí a poruchou koncentrace (Vágnerová, 2012). Gřivna (2014) uvádí, že není zákonitost mezi kriminálním chováním jedince a jeho biologickou abnormalitou, ačkoliv u lidí, kteří trestnou činnost páchají, jsou tyto abnormality častější.

V prostředí, ve kterém vyrůstáme, působí interakce mezi lidmi. Reakce na různé podněty a tím podněcující chování ostatních lidí jsou charakteristická pro interakci v prostředí. Zkušenosti ovlivňují lidské chování a psychiku buďto negativně nebo pozitivně. Psychický vývoj je závislý na sociokulturních faktorech. Ty přispívají k rozvoji sociálního chování jedince podle norem společnosti. Pomocí sociálního chování se osvojují podoby jednání a prožívání, pomocí napodobování nebo odměňování a trestání. (Vágnerová, 2012).

Pro jedince a jeho psychosociální vývoj je důležitý i vztah s matkou v mateřství, jejího okolí a postoji k těhotenství. Pokud se jedná o tzv. „nechtěné“ těhotenství, může se vztah matky k dítěti projevovat odstupným až chladným chováním, lhostejností a může vyvrcholit až ve fyzické násilí ze strany matky (Firstová, 2014). Podle výzkumů je pro dítě důležitý i vztah s otcem. Děti, které vyrůstají bez otce, budou pravděpodobně páchat trestnou činnosti v dospívání i v dospělosti. Tím pádem odloučení dítěte od otce je vysoce spojeno s případnou kriminální činností, ačkoliv odloučení od matky v prvních letech života je pro dítě taktéž krizové, jelikož může způsobit budoucí lhostejnost a chladnosti až odtažitosti v životě (Palmer, 2019).

Již v novorozeneckém období si jedinec osvojuje sociální interakci či adaptaci pomocí reflexů. Tím je schopno objevit korelaci mezi jeho chováním a následky tohoto chování (Firstová, 2014). Tento druh komunikace s rodičem, který funguje především na zpětné vazbě, nazývá Kučera (2013) jako *feedback*.

Jedinec si kolem jednoho roku věku vytváří sociální vztahy. Tím hlavním je vztah s matkou. Děti s ústavní výchovou takovýto vztah nenavazují, což může být rizikovější pro jeho další vývoj. Nenaucí se sociální vztahy navazovat ani udržovat, přičemž v dospělosti se to projevuje problémem s navazováním přátelských i partnerských vztahů a pozdějších rodičovských vztahů (Firstová 2014).

V batolecím věku dítěte si jedinec osvojuje důvěru v sebe samotným. Pokud se jakkoliv naruší, může mít negativní dopad v budoucím náhledu na své chování a tím vzniklou nejistotu. Velkou roli pro jedince zaujímá vrstevnická skupina již v předškolním věku. Povinná docházka v mateřské škole je první zařízení, kde se jedinec setkává s autoritou mimo svých rodičů. Osvojuje se návyky a zvyky ve skupině a učí se pracovat s autoritou a podvolovat se jí. V mladším školním věku jedince stoupá vliv školy, zde se stává součástí kolektivu. Bohužel důsledkem predispozice či neoblíbenosti může být jedinec z kolektivu vyřazen, vznikají neurotické projevy až poruchy chování. (Firstová, 2014).

Toto období je známo i pro rozvoj sebepojetí, kdy jedinec začíná chápat svou roli ve společnosti a znaky své vlastní osoby, které dává najevo svým chováním či prezentováním své genderové identity (Kučera, 2013).

Jedinec si ve škole osvojuje prvotní sociální role. Roli podřízenou vůči učiteli, který je brán jako první autorita dítěte, které se musí podvolit. Souřadnou roli si jedinec také osvojuje ve školním věku a spočívá v roli spolužáka. Naučí spolupracovat ve skupině a

sociální interakci. Spolu s těmito rolemi si jedinec osvojuje i chování s nimi spojené (Vágnerová, 2012).

Celé období dospívání je pro jedince období velkých změn. Nastávají změny psychologické, fyziologické ale i sociální. Výsledkem má být vyspělý, odpovědný a samostatný jedinec. S těmito změnami se každý vyrovnává jinak a pro každého jsou jinak zvládnutelné. Právě v tomto období je důležité sledovat chování jedince, může totiž vznikat rizikové a deviantní chování. Mladiství v tomto období povyšují normy stanovené ve skupině či vrstevníky nad normy rodičů a společnosti (Vágnerová 2012).

Dle Jedličky (2017) se mladiství snaží prosadit své názory a odmítají podmanění autoritám. Takovýto druh chování může mladistvého dostat do konfrontujících situací. Kritika autorit, především rodičů a učitelů, vede mladistvé k naivní důvěře vrstevníků, kteří si prožívají stejné nebo obdobné situace, tudíž si navzájem rozumí (Jedlička, 2017).

Proto bývá v tomto období velmi důležitý vliv vrstevníků či skupiny, ve které jsou tyto normy vyžadovány a mladistvý je tedy musí dodržovat. U kriminálně závadových part je porušení společenské normy bráno jako možný vstup do party, a proto neuposlechnutí rozkazu party může zapříčinit vyloučením (Firstová, 2014).

Podle Vágnerové (2012) má vývojové období i tzv. kritická období, která jsou pro jedince velice důležitá a jejich zanedbání mohou mít negativní vliv na rozvoj psychických vlastností a celkově na důležité vývojové změny. Patří sem období vzniku citové vazby matky a dítěte v prvních letech života, období osamostatňování v prvních letech života ale i v adolescenci, fáze rozvoje logického uvažování ve škole apod.

Pro jedince jsou důležité i dva procesy. Proces zrání, který ovlivňuje předpoklady pro rozvoj psychických procesů, je trvalý a téměř neměnný, jelikož je geneticky zakódován. Proces učení, který psychické procesy dále rozvíjí a stimuluje proces zrání (Vágnerová, 2012).

Dle Matouškové (2013) patří mezi důležité faktory působící na vývoj kriminálního chování i pohlaví. U chlapců je větší pravděpodobnost, až o dvě třetiny než u dívek, páchání delikventního chování. Zapříčiňuje to vyšší vrozená agresivita, soutěživost a afektivnost. Také vyvrací jakoukoliv korelaci mezi rozumovou schopností a trestnou činností pachatelů, ačkoli je delikvence více zastoupena právě u podprůměrně

inteligentních rodin, což je způsobeno špatně zvoleným trávením volného času a nižšími zábrany (Matoušková, 2013).

Pohlaví je důležité i pro typ spáchaných činů, nato upozornily i španělské výzkumy. Zveřejnily své výsledky, kde bylo prokázáno, že dívky páchají více trestné činnosti proti jiné osobě, zatímco chlapci páchají spíše trestnou činností proti majetku (Cuervo, 2015).

1.5.2 Rodina

Jak již bylo řečeno, hlavní normy chování a způsob života si osvojujeme podle vzoru rodiny. Proto je významným faktorem pro vznik deviantního a kriminálního chování jedince nebo ho silně podporují. Pro dítě je velmi důležitá, jelikož v ní jedinec prochází procesem socializace neboli začleňováním do společnosti a osvojování si určitého typu chování a norem v ní. Rodina formuluje i naši osobnost, názory a typ chování, který kopíruje po vzorů rodičů či jiných členů rodiny (Firstová, 2014).

Nejde pouze o výchovu jako celistvou, ale může jít pouze o nějaký milník v procesu výchovy, který jedince naruší a problémové chování v něm podnítl, ačkoliv výchova do onoho momentu probíhala adekvátně. U adolescentů může být takovýmto milníkem ekonomické zlomy v rodině, které mohou vyústit až v deviantní chování (Jedlička, 2017). Ekonomické faktory rodiny se vysoce podílí i na její kriminalitě. Dle výzkumů z Chicaga v USA vyšlo najevo, že většina rodin ve špatné ekonomické situaci podléhá kriminální činnosti. Zpravidla kriminální činnosti podléhá matka, která se snaží zaopatřit potřeby rodiny. Neuvědomuje si, že toto kriminální chování může být vzorem chování pro její děti a ti v dospělosti mohou její chování napodobovat (Mok, 2018)

Firstová (2014) ve své knize uvádí, že psychologové a odborníci formulují několik teorií, které se zaměřují na kriminální chování zapříčiněné rodinou. První teorií je Hirschiho teorie sociální kontroly. Spočívá ve vazbě jedince na významnou osobnost, například na rodinu, na kterou bere ohled při delikventním a kriminálním chování. Pokud má mladistvý dobrý a důvěrný vztah s rodiči, delikventní chování páchat nebude z budoucího strachu o zničení jejich vztahu, na druhou stranu, pokud má mladistvý s rodiči špatný vztah a nebere na ně ohled, páchaní delikventního chování není vyloučené. (Firstová, 2014). Touto teorií se ve své knize zabývá Tomášek (2010), který tvrdí, že se nejedná pouze o vazby na rodinu, ale i na společnost či vlastní přesvědčení o smyslu dodržování zákonů a norem.

Další je teorie sociálního učení. Jedná se o proces, který je pro jedince velmi důležitý, jak již bylo zmiňováno. Mladistvý si osvojuje chování, které vidí v rodinném prostředí. Pokud je v rodině kriminální chování bráno za naprosto normální, jedinec si takový druh chování osvojí a prosazuje ho i ve svém životě. Spojení s delikventní osobou v rodině může být pro jedince velmi nebezpečné z hlediska napodobování chování a se špatným vzorem pro mladistvého. Jde o automatickou podobu, kterou si mladistvý ani neuvědomuje a opakuje ji. Bohužel nejde vždy jen o napodobení kriminálního chování a v dospělosti jeho progresi, vědci potvrzují, že děti, které byly týrány rodiči a jinými osobami zodpovědnými za výchovu jedince, tento vzor jednání později aplikují i na své děti (Firstová, 2014)

Dle Langmajera (2006) je teorie sociálního učení spatřována v tvrzení, že jakékoliv jednání člověka je kontrolováno prostředím, a proto člověk nejedná autonomně. Kvůli tomu člověk nemá ani žádné zásluhy za jeho činy, nýbrž nebyly dělány z jeho iniciativy.

Poslední teorií, která již není zaměřená pouze jen na vliv rodiny je i vliv veřejnosti. Jedná se o teorii *labellingu* nebo nálepkování. Spočívá v utváření názoru společnosti na jedince a označení nálepkou delikvent. Tento jedinec se pak chová dle své nálepky od společnosti, delikventně (Večerka et.al, 2011)

Ve své knize autor Kraus (2008) popisuje, jaké má rodina základní funkce, které jsou neodmyslitelně důležité pro vývoj dětí a mladistvých a jejich výchovu. Vzhledem k tomu, že každý jedinec je ovlivněn těmito funkcemi od své rodiny, mají velkou prioritu i pro společnost.

Profesor Kraus (2008) rozdělil pět funkcí, které má pro jedince rodina:

- První funkcí je biologicko-reprodukční funkce. Tato funkce udržuje reprodukci potomstva a tím vytváří základnu pro společnost.
- Druhou funkcí je funkce ochranná. Rodina zajišťuje životní potřeby pro všechny patřící do blízké rodiny.
- Socializačně-výchovná funkce zprostředkovává první sociální kontakt pro jedince, který se mu v životě naskytne. Osvojuje si různé návyky, zvyky a vzory chování ve společnosti. Rodina musí jedince připravit i na osamostatnění a praktické žití.

- Další funkcí je sociálně-ekonomická funkce. Ekonomie staví na tom, že rodina je základ státu, a proto je pro ni jeden z nejdůležitějších objektů. V rodině musí fungovat ekonomické zajištění každého člena, čímž se zvyšuje lidský kapitál.
- Poslední funkcí je funkce emocionální. Ta nejvíce ovlivní vývoj dítěte. Nejedná se o zastupitelnou funkci, jelikož rodinné prostředí či životní jistotu s tím spojenou, nic nikterak nahradí (Kraus, 2008)

Matoušková (2013) ve své knize uvádí, že dle několika výzkumů pochází vysoké procento delikventní mládeže z rodin neúplných. Vyskytují se v ní patologické jevy jako alkoholismus, domácí násilí, kriminalita aj. Trestní činnost je spojena i s pěstounskou péčí. V 70. letech 20. století byl proveden výzkum ohledně korelace mezi trestnou činností a pěstounskou péčí. Vyšlo najevo, že mladiství chlapci, kteří byli uloženi do pěstounské péče, v pozdějších letech páchali trestnou činnost. Jednalo se o více než 20 % pravděpodobnost (Lindquist, 2014)

Problémy v rodině, se kterými se v poslední době sociální pracovníci nejvíce potýkají jsou převážně problémy s dětmi než problémy s dospělými. Sociální pracovník má pak za úkol posoudit funkčnost rodiny, přičemž musí být s rodinou v delším kontaktu (Matoušek, 2003)

Podle výzkumů z roku 2016 vyšlo najevo, že největší rizikovou skupinou páchající kriminální činností jsou děti pobývající ve výchovných ústavech, nebo z něj utekly nebo již odešly. Následně jsou to děti z nefungujících rodin či rodin sociálně slabších. Nejčastěji se jedná o trestné činy provozování prostituce, užívání drog, šikana či trestná činnost páchaná pomocí internetu (Diblíková a kol., 2017).

1.5.3 Škola

U každého jedince je nástup do školy důležitým milníkem v jeho životě. Dítě si zde formuje svou osobnost, rozvíjí se a dostává novou sociální roli. Dítě, které před nástupem do školy bylo pouze jen v domácím prostředí, si ve škole opětovně uvědomuje normy vštípené rodiči, které mu ukazují, co je zakázané a co dovolené (Firstová, 2014).

Musí si navyknout i novým povinnostem, se kterými se doposud nesešel. Nejdůležitější povinností je dodržování denního harmonogramu, který se s nástupem do školy razantně změnil. Musí každý den ráno vstávat, vydržet v lavici po dobu vyučovací hodiny, doma

se připravovat do školy na následující den. Ve škole je proto hodnocen nejen prospěch žáka ale i jeho chování (Matoušek a Matoušková, 2011)

Dítě nemá již jen jako autoritu své rodiče, prarodiče a jiné příbuzné ale nově i učitele. Ten zůstává pro dítě velkým vzorem do konce prvního stupně základní školy. Není to však vztah založený pouze na autoritě, ale vztah, který má dítě se svým učitelem, určuje jeho celkový postoj ke škole jako takový. Pokud dítě má narušené vztahy v rodině či se nachází v problémové rodině, učitel má za úkol si k dítěti najít cestu a být mu emocionální podporou a přivodit mu pocit bezpečí a jistoty (Firstová, 2014).

Subkulturami ve školách se zabývá ve své knize Firstová (2014) ale i Matoušek s Matouškovou (2011) a shodují se, že tím je nejvíce ovlivněn postoj i názor dítěte. Jedná se o zvláštní způsoby vyjadřování, zvyky či rituály, které má vlastní každá třída či stupeň a tím se odlišují. V horších případech vznikají i asociální skupiny, které mohou zapříčinit vztah učitele ke třídě a jednotlivci. Vyšší pravděpodobnost ke vzniku delikventního chování je u dětí s horším průměrem, které mají spád i ke školní šikaně (Matoušek a Matoušková, 2011).

Pro dítě jsou i nové vztahy, které navazuje se svými spolužáky. V socializačním procesu dítěte mají tyto vztahy se spolužáky velký význam. Vztahy se spolužáky nabývají na intenzitě a hloubce až ve vyšším věku, většinou ve starším školním období. Mimo šikany může k rozvoji deviantního chování přispět i záškoláctví. (Firstová, 2014).

Ve starším školním věku se pozornost na školu zmenšuje a mladistvý se zaměřuje na nové zážitky. Kvůli novým zážitkům a koníčkům mladistvý studium upouští, a tak zájem o školu upadá (Sobotková, 2014).

1.5.4 Vrstevníci

Pro mladistvého je názor rodiny, učitelů či příbuzných méně podstatný jako názor jeho kamarádů a vrstevnické skupiny (Výrost, 2008). Mladiství se pohybují ve dvou druzích vrstevnických skupin. V pozitivně orientované skupině se navazují kamarádké vztahy, díky nimž může mít další vývoj mladistvého pozitivní směr, zatímco v negativně směřující skupině může vývoj mladistvého směřovat k delikventnímu jednání (Firstová, 2014).

Utvářejí se již od raného dětství, ale největší význam pro člověka má v období pubescence a adolescence. Vrstevníci si navzájem projevují dostatečné uznání, nabízejí si spolupráci, empatii a společné zážitky, díky kterým jsou si přitažlivější. Navzájem je spojuje období vzdoru, kdy mladistvý nevychází s rodiči ani celkově s autoritou a nedokáže se jim ani svěřovat. Právě v tomto období si vrstevníci navzájem nejvíce prokazují podporu a úctu (Jedlička, 2015).

1.5.5 Média

Nejvýznamnější a nejvíce využívanou metodu trávení volného času mladistvých jsou právě média. Řadíme sem na první místo sledování televize, brouzdání na internetu a s tím spojené sociální sítě jako je Facebook nebo Twitter a hraní počítačových her (Firstová, 2014). Přejít k novým a rozmanitějším médiím je stále běžnější a ukazují nám stále větší výhody používání, internet používá stále více lidí. Jedná se o formu komunikace, která je pro společnost pohodlnější a přístupnější (Wolfgang, 2018). Průměrný mladistvý na médiích tráví přibližně 8,5 hodin denně, přičemž v tomto čase stihá sledovat dvě média současně, například sledovat televizi a být aktivní na sociálních sítích. Spánku přitom mladistvý tolik času nevěnuje, Průměrný mladistvý spí pouze 7 hodin denně (Spitzer, 2014).

Tyto čtyři determinanty jsou jedny z nejdůležitějších a nejvíce ovlivňují podobu chování mladistvého. V USA jsou determinanty více rozvinutější, například o subkultury. Doktor Matza přišel s teorií, že mladiství páchají kriminalitu kvůli odlišnosti a boji subkultur. Jedná se o boj mezi subkulturami mladých lidí, kteří prosazují změny a subkulturou tradiční. Tito mladší lidé z nižší společenské vrstvy nemají možnosti splnit si své cíle, mohou si splnit pouze ty cíle, které jim společnost nabízí. Vzniká u nich frustrace a zakládají nové delikventní subkultury, které sice nejsou sociálně přijatelné, ale jedinec si v nich nalezne své hodnoty a uznání ostatních (Matza, 2016)

1.6 Prevence kriminality a její kontrola

Z dlouhodobého sledování byly rozděleny tři typy programů ohledně prevence kriminality mládeže. Jsou udělována opatření v rodině a školním prostředí a opatření pracující s vrstevnickou skupinou delikventa.

U opatření udělovaných v rodinném prostředí bývá velmi těžká realizace, kvůli citlivosti rodiny na veškeré zásahy do jejího soukromí. Proto programy směřující do rodinného prostředí musí být přijatelné rodinou a od odborníka na tuto problematiku se očekává dobrá znalost prostředí, pozitivní a profesionální přístup. Mezi takovéto odborníky řadíme zdravotní sestry a sociální pracovníky.

Opatření, které uděluje škola mladistvému bývají velmi významná a důležitá, jelikož tato opatření působí dlouhodobě. Již několik výzkumů potvrdilo spojitost mezi delikvencí mládeže a nedostačujícími či vůbec nezrealizovanými preventivními programy pro mládež. Proto se preventivní programy rozšířily do škol po celé republice i ve světě. Programy pracují převážně se vztahem učitel-žák. Učitel by měl žákovi pomoci nejen se vzděláním ale i s vytvářením emocionálních stabilit v životě, přátelské atmosféře či s pomocí nalezení sociálních kontaktů s vrstevníky. Vznikalo i mnoho projektů pro prevenci či úplně potlačení šikany pomocí potlačení agrese žáků, které měly vysokou úspěšnost. Vytváří se i nová myšlenka preventivních programů pro děti v předškolním věku. Projekty ve školách mohou být pro děti vyrůstající v problémových rodinách již pozdě realizované, a proto pro většinu takovýchto dětí je již pozdě ke změně delikventního chování, načež by se měly preventivní programy objevit již v mateřských školkách.

Programy pracující s vrstevnickou skupinou delikventa spočívají ve spolupráci delikventa a jeho vrstevníkem, který mu pomáhá se zvládnutím emocí, učí ho řádu, povinnostem nejen k sobě, ale i k ostatním a celkově k respektu a hodnotám, které se měl delikvent naučit v rodinném prostředí. Tento druh programu je hůře realizovaný, kvůli faktu, že delikvent často páchá trestnou činnost právě kvůli vrstevnické skupině. Bývá to i nezájem pro delikventa být tím jeho instruktorem pro život (Štěchová a Kučera, 2014).

Prevenici můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciární.

- Primární prevence je zaměřena na celou populaci. Spočívá ve výchovných a vzdělávacích kurzech. Volnočasových aktivitách, které se snaží ovlivnit hodnoty u mladistvých. Hlavním zprostředkovatelem je rodina a škola.
- Sekundární prevence se zaměřuje na rizikovou skupinu obyvatelstva. Sleduje a zaměřuje se na osoby, u kterých je více pravděpodobnější, že trestnou činnost spáchají či budou jejími oběťmi. Nezabývá se pouze osobami spojenými s trestnou činností ale sociálně patologickým jevům ve společnosti.
- Terciární prevence se zaměřuje již na ty, kteří trestný čin spáchali nebo byli jeho obětí. Mění nefunkční sociální prostředí (MVČR, 2015).

Nejdůležitější dokument týkající se mladistvých, který klade důraz na preventivní politiku je Směrnice OSN pro prevenci delikvence mladistvých. Ta má za úkol usnadnit socializaci a integraci mladistvých, převážně pomocí rodiny, vrstevnické skupiny nebo školy či odborného vzdělávání aj. (Svatoš, 2016a).

V rodinné oblasti by měla být uplatňována opatření jako například – kladení důrazu na potřeby a blahobytu rodiny, věnování pozornosti i dětem rodin postižených v důsledku ekonomických, kulturních a jiných změn, vládní opatření na podporu rodinné soudržnosti a souladu, anebo odpovědnost společnosti za oporu rodiny poskytující ochranu a péči na zajištění pohody dětí. V rámci vzdělávání by mělo být užito několik opatření. Jedná se o opatření, které dává vládě povinnost zajistit přístupnost vzdělání pro všechny mladé lidi. Dalším opatřením je pozornost vzdělávacích systémů na porozumění odlišných názorů a pravidel spojené s jejich respektováním, výuku elementárních hodnot, které respektují vývoj mladistvého a učí ho vzorec chování pro sociální hodnoty země aj. Škola by měla mladistvému poskytnout odborné poradenství a přístup k informacím. Důležité je, aby navázala úzkou spolupráci s rodiči mladistvých a svou pozornost soustředila na preventivní programy ohledně alkoholu, drog a jiných návykových látkách, které realizuje prostřednictvím vyškolených pracovníků. Plánování mimoškolních aktivit pro mladistvé ve spolupráci se širokou komunitou či podporování určených pravidel spravedlivých pro studenty a možnost studentů podílet se na disciplinárních řízeních a rozhodování jsou další opatření, která se realizují prostřednictvím školy. Opatření jsou i v oblasti hromadných sdělovacích prostředcích, sociální politiky anebo legislativy, v podobě vlády přijímající zákony na ochranu a podporu mladistvých, zřízením institutu

veřejného pracovníka chránící práva dětí a mládeže a přijetí oprávněných předpisů majíc za úkol chránit děti a mladistvé před nástrahami závislosti na návykových látek aj. (Svatoš, 2016a).

1.7 Sociální problém

Sociální práce má za úkol vysvětlovat a řešit sociální problémy. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám při uplatnění ve společnosti a souběžně se snaží o utváření příznivých společenských podmínek. Dá se tedy říci, že se přispívá k pozitivní sociální situaci klientů a pomáhá jim utvářet jejich život (Malík, 2014).

Sociální práce se zabezpečuje v sociálních službách, prostřednictvím pracovníků realizující sociální cíle, programy a plány sociálním objektům neboli klientům. Mohou klientům také předávat předměty k uspokojení jejich sociálních potřeb pomocí dávek či služeb. Sociální služby, jakožto nástroj sociální politiky, se nese v duchu poskytování pomoci či výhod pro osoby, které mají problém. Klade si za důraz zlepšit sociální fungování, tím by se měly změnit sociální podmínky, které chrání jednotlivce a systém (Matoušek, 2003).

Mezi první vznikající sociální problémy patřila prostituce, tehdy neskrývaná, znovu začlenění vězňů po výkonu trestu do běžného života, bezdomovectví a migrace uprchlíků. Primárně se řešily otázky menšin a uprchlíků na našem území, kteří u nás pracovali bez pracovního povolení, tedy tzv. na „černo“. Zvyšovala se vlna pomoci ženám, které byly obětí trestných činů, jakožto sexuální znásilnění či napadení, domácí násilí aj., také pomoc zanedbaným dětem nebo drogově závislým. Až po roce 1989 vznikaly nevládní organizace, které se specializovaly na řešení těchto sociálních problémů a pomoci lidem se zdravotními a jinými problémy, či lidmi v krizi. V těchto organizacích pracují převážně vyškolení pracovníci. Vznikla i nová oblast sociální práce, která se zaměřuje na alternativní tresty, probační oblast (Matoušek, 2012)

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem mé bakalářské práce je nalézt korelaci mezi kriminálním chováním mladistvých a jejich sociálním prostředím, ve kterém žijí. Svůj výzkum budu provádět na území města Tábor. Hledám odpověď na výzkumnou otázku: Jak ovlivňuje prostředí, ve kterém mladiství žijí, jejich kriminální chování?

3 METODIKA

3.1 Metoda sběru dat

V této bakalářské práci jsem ve výzkumné části použila kvalitativní přístup, na jehož základě jsem si stanovila výzkumnou otázku. Na tuto otázku jsem hledala odpověď pomocí dvou technik sběru dat. Výsledky mého výzkumu jsou v konečné fázi okomentovány a zhodnoceny, zda odpovídají na mou výzkumnou otázku.

3.2 Technika sběru dat

Na zpracování výzkumu mé bakalářské práce jsem použila dvě techniky sběru dat. Jedná se o hloubkové individuální rozhovory a analýzu dokumentů. Kombinací těchto dvou technik jsem získala objektivnější odpověď na mou výzkumnou otázku. Rozhovory jsem vedla se třemi kurátorkami Městského úřadu Tábor a následně s jedním strážníkem městské policie, který má na starosti mimo jiné i přednášení preventivních programů na základních a středních školách či učilištích. Další techniku, analýzu dokumentů, jsem zpracovala pomocí anonymizovaných úředních spisů ohledně mladistvých vedených v evidenci kurately Městského úřadu Tábor.

3.3 Výzkumný soubor

Z důvodu dvou technik sběru dat je i výběrový soubor rozdělen na dvě části. V rámci individuálních rozhovorů byly výběrovým souborem kurátorky Městského úřadu Tábor a strážník Městské policie Tábor. V analýze dokumentů budou výběrovým souborem mladiství vedeni v evidenci u kurátorek Městského úřadu Tábor. Ze statistik vyplývá, že za rok 2018 zaevidovali kurátoři celkem 71 případů týkajících se mladistvých. Vzhledem k povaze mé bakalářské práce jsem pracovala se spisy mladistvých páchající trestnou činností nebo přestupky. Těchto případů bylo za rok 2018 přibližně 29. Zbylé případy byly zaměřené na výchovné problémy, které do mé bakalářské práce použít nemohla. Paní kurátorka pro mě připravila 12 zcela anonymizovaných případů za rok 2018, s nimiž jsem nadále pracovala.

4 VLASTNÍ PRÁCE

4.1 Analýza dokumentů

V praktické části nejprve provedu analýzu dokumentů, kterou následně doplním hloubkovými individuálními rozhovory.

Jak již bylo zmíněno výše, pracovala jsem se zcela anonymizovanými úředními spisy vedenými kuratelou Městského úřadu Tábor. Spisy mi poskytla kurátorka pro děti a mládež. V těchto spisech se ve většině nachází „Vyhodnocení situace dítěte“. Toho vyhodnocení vyplňují kurátorky po získání dostatečných informací důležitých pro vyplnění. Zdrojem těchto informací mohou být rozhovory s rodiči mladistvého nebo přímo s mladistvým, pozorování rodiny, šetření v rodině, zprávy ze školy a vyjádření třídního učitele, zprávy od psychologa, psychiatra nebo pediatra aj. Toto vyhodnocení mělo pro můj výzkum největší přínos informací, jelikož zde byly informace shrnuty a ověřeny.

Tento dokument obsahuje základní údaje o mladistvém – jméno, bydliště, jména a bydliště rodičů, jejich zaměstnání a kontakty o dalších osobách žijících ve společné domácnosti. Dále se zde věnuje pozornost sourozencům a jiným důležitým osobám v okolí dítěte a zkoumají se vztahy, jaké s nimi mladistvý má. Ve spisu se zaměřují i na jiné instituce a odborníky pracující s mladistvým, jedná se o praktického lékaře či školu aj. Pokud jsou rodiče rozvedení, nachází se zde i informace ohledně výchovy mladistvého po rozvodu či vycházení s novými partnery rodičů.

Důležité jsou údaje o bydlení, kde jsou informace ohledně způsobu bydlení rodiny, nájemních vztahů aj. Z těchto údajů můžeme vyčíst, zda mladistvý bydlí nebo bydlel ve vyloučené lokalitě, která může mít vliv na jeho kriminální chování. Další kapitolou ve vyhodnocení je finanční situace rodiny. Zde můžeme zjistit, jaké mají rodiče zaměstnání, zda má mladistvý zajištěné základní potřeby, zda rodina pobírá dávky či jestli má nějaké dluhy. Z těchto informací často vyjde najevo, že pokud se jedná o matku samoživitelku, má k zaměstnání i několik brigád, aby zlepšila finanční stránku rodiny. Následně je zaměřena pozornost na sociálně patologické jevy v rodině, kde můžeme zjistit, zda již někdo z rodiny kriminální činnost v minulosti páchal nebo někdo z rodiny užívá návykové látky aj. Jsou zde informace ohledně zdravotního stavu mladistvého, rituálů nebo výchovných problémů.

Další kapitolou je škola. Zde je především zdrojem informací přímo zpráva ze školy od ředitele nebo třídního učitele. Získávají se informace ohledně docházky mladistvého, vztahu ke spolužákům nebo k učitelům a celkově k autoritě. Jsou zde i informace ohledně spolupráce rodičů se školou. Následně se sbírají informace ohledně vztahů mladistvého s vrstevníky a rodiči, trávení volného času nebo zálibách a kroužků. Zpracovány jsou i informace ohledně vizí mladistvého do budoucna a jeho potřebách a přáních.

K výzkumu mé bakalářské práce mi bylo umožněno pracovat s dvanácti spisy mladistvých páchajících trestnou činností nebo přestupek. Všechny tyto spisy byly kurátorkou anonymizovány, tudíž jsem je měla označené pod čtyřmístným znakem skládající se ze dvou písmen a dvou číslic. Věděla jsem pouze okres bydliště mladistvých, jelikož spadají pod kuratelu Městského úřadu Tábor.

4.1.1 „Normální“ sociální prostředí

Než budeme zjišťovat, jaké faktory způsobují kriminalitu páchanou mladistvými, musíme si nejprve stanovit „normální“ sociální prostředí. Odchylky od prostředí kriminálního mladistvého a normálního sociálního prostředí, nám ukáží faktory, které za touto kriminalitou stojí. Normální sociální prostředí jsem stanovila na základě rozhovorů s kurátorkami a dle vlastních zkušeností. Nejprve se zaměříme na rodinu.

Rodina – rodina by měla být úplná, nebo pokud jde o rodinu neúplnou z důvodu rozvodu rodičů, měli by se oba rodiče podílet na výchově dítěte a finančně ho zaopatřit. Dítě má s rodiči či sourozenci dobré vztahy a respektuje je, spolu s dalšími autoritami v jeho životě. V rodině se neobjevují žádné velké a těžké sociálně patologické jevy. Rodiče mladistvému nastavují pevná a jasná pravidla, díky kterým se mladistvý naučí pravidla ve svém budoucím životě respektovat a naučí se samostatnosti. Rodiče věnují mladistvému dostatečnou pozornost a dokáží zabezpečit jeho základní potřeby. Mladistvý má ke svým rodičům pocit důvěry a v určitých okamžicích pokládá rodiče za přitele, ačkoliv ho stále respektují jako autoritu. Je schopen doma pomoci a dodržuje nastavený řád s pravidly.

Bydlení – pro mladistvého je důležité zařídit mu vhodné bydlení. Rodina žije v bytě či domě, který je vhodně a dostatečně zařízený, mladistvý by měl mít pokoj, ve kterém bude mít soukromí a pocit bezpečí. Neměl by vyrůstat a žít v sociálně vyloučené lokalitě, kde může pochytit rizikové chování nebo jiné sociálně patologické jevy.

Vrstevníci – mladistvý se stýká s přáteli, u kterých nachází podporu, inspiraci, zápal pro stejné pozitivní zájmy a chovají se v rámci společenských norem.

Škola – mladistvý dochází do školy s nízkou absencí, studijní výsledky jsou přinejmenším průměrné. Škola je na dobré úrovni, nevyskytují se zde velké a těžké sociálně patologické jevy, které může mladistvý pochytit. Studium určitého oboru si vybral sám mladistvý, nikoli rodiče. Rodiče mají zájem o studium mladistvého a pravidelně dochází na třídní schůzky a jsou se školou v kontaktu. Ve škole má mladistvý se všemi nekonfliktní vztahy. Tráví aktivně svůj volný čas jako např. zážitky s vrstevníky nebo s rodinou, na brigádě, koníčky aj. V rámci svého volného času se chová podle přípustných norem a pravidel.

Psychosociální vývoj – rodiče o dítě dostatečně pečují a věnují se mu od jeho početí, nezaznamenává žádné citové výkyvy v období dospívání, které by měly dopad na jeho chování. Má zajištěné stabilní zázemí a neprojde žádnou životní krizí (tragická událost). Jeho zdravotní stav je při nejmenším v pořádku, netrpí žádnými vážnými nemocemi a psychickými problémy. Pokud se u mladistvého projeví jakékoliv zdravotní problémy, je mu poskytnuta dostatečná pomoc a svým zdravotním hendikepem nikterak nestrádá a je stále aktivním členem společnosti.

4.1.2 Vybrané spisy z evidence kurately v Táboře

1. MJ00

Údaje z tohoto spisu vypracovaly kurátorky dle informací z rozhovorů s rodiči a mladistvým, pozorováním, šetřením v rodině, zpráv ze školy a vyjádření třídního učitele. MJ00 je obviněn ze spáchání provinění nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, kterého se dopustil tím, že opatřil, zprostředkoval, zdarma nebo za úplatu poskytl sušené rostliny konopí setého ve formě Marihuany, přičemž distribuce této látky za účelem toxikomanského zneužití je zakázána, čehož si byl mladistvý vědom. Okresní soud vydal rozsudek o vině MJ00 k trestnímu opatření odnětí svobody v trvání šest měsíců. Výkon uloženého opatření se podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání 16 měsíců.

Rodiče mladistvého žijí spolu v rodinném domě v soukromém vlastnictví. Mladistvý má dva starší sourozence, kteří již mají své vlastní rodiny, ale mají spolu dobré vztahy. Rodiče jsou schopni rodinu dostatečně zajistit, mladistvý má zajištěné všechny základní potřeby a jeho rodiče na jeho potřeby adekvátně reagují. V rodině se nevyskytují žádné patologické jevy a nežije v sociálně vyloučené lokalitě. Problémovým faktorem je zaneprázdněnost rodičů zaměstnáním a méně volného času na mladistvého, který nemá dostatek pozornosti od svých rodičů. Dle matky je i velmi snadno ovlivnitelný, což se potvrdilo problematickým chováním po seznámení s delikventními vrstevníky. Velký problém kurátorka spatřuje i v nejednotné výchově, kdy je mladistvý jednou za přestupek potrestán, ale jindy ho za tentýž přestupek již nepotrestají. Mladistvý tak má nejasně stanovená pravidla. V kolektivu je méně oblíbený, proto se snaží zapadnout do nové party delikventních mladistvých, kvůli kterým páchá trestnou činnost. Škola MJ00 dříve bavila, ale po seznámení s novou partou, se mu stále zvyšuje absence ve školní docházce. Benevolentní matka s nejasnými pravidly ve výchově synovi absence často omlouvá, aniž by věděla, kde její syn je, čímž dává synovi popud k nerespektování autorit. Ve volném čase dochází na brigády, baví ho malování a práce na PC. Paní kurátorka se snažila mladistvému a jeho rodičům domluvit, aby se MJ00 přiznal k provinění, ale mladistvý u výslechu na hlavním líčení nechtěl vypovídat, načež mu soud uložit trestní opatření, které se podmíněně odkládá.

Z toho spisu je zřejmé, že kriminální chování mladistvého je ovlivněno především rodinou, jejím fungováním a vrstevníky.

2. JM00

Mladistvý byl odsouzen za výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií a vykonání soulože s dítětem mladším patnácti let. Za tento trestný čin mu bylo uloženo ochranné sexuologické léčení ve formě ústavní.

JM00 vyrůstal v bezproblémové rodině, kde adekvátně reagovali na jeho potřeby a věnovali mu dostatek pozornosti. Po rozvodu rodičů byl mladistvý v péči matky, které s výchovou pomáhala její matka, babička mladistvého. Otec mladistvého o něj neprojevuje zájem, nestýká se s ním a nehradí na něj výživné. JM00 má staršího bratra, který již žije samostatně. Po smrti babičky mladistvého zůstala na výchovu matka sama. V rodině se nenacházejí žádné sociálně patologické jevy. Časté brigády matky, aby mohla rodinu finančně zabezpečit, znamenaly méně stráveného času spolu s mladistvým. Škola mladistvého baví, respektuje své spolužáky a učitele, a má průměrné výsledky. Matka se školou není v kontaktu, vzhledem k neustálému pracovnímu nasazení. Svůj volný čas tráví na brigádách, s přítelkyní a na počítači, kde na něj jednoho dne při brouzdání na internetu vyskočila reklama s dětskou pornografií. Kvůli této reklamě se začal o dětskou pornografii více zajímat, až v ní našel zalíbení. JM00 si svůj problém uvědomil a sám se rozhodl najít si pomoc. Navštěvuje pravidelně psychiatricku a sexuologa. V rámci soudního jednání byl mladistvý podroben znaleckému posudku, který potvrdil pedofilní sadismus prozatím pouze v ideatorní podobě.

Z toho spisu vyplývá, že kriminální činnost ovlivnilo více faktorů. Neúplnost rodiny a tím zapříčiněná nedostatečná pozornost rodičů na mladistvého, vliv médií, který měl za následek nalezení dětské pornografie. Mladistvý poté hledal další videa a fotografie s tématem dětské pornografie, které dále posílal svému kamarádovi přes Facebookový účet.

3. MZ02

Obviněný byl souzen za vniknutí do soukromého objektu, krádeže, ničení cizího majetku a konzumace alkoholu.

Rodiče mladistvého nikdy nebyli sezdáni, ale žijí spolu. Do evidence kurátorek se dostal za výchovné problémy, záškoláctví, trestný čin a přestupek. Dříve MZ02 docházel k psychologce, kam nyní již nedochází. MZ02 podstoupil pobyt v SVP a diagnostickém ústavu v Českých Budějovicích. Rodiče mladistvého nejsou schopni komunikovat, mají

velmi chladné vztahy. Matka má k dětem velmi benevolentní vztahy, z čehož plyne absolutní nerespektování a neúcta ke své matce. Rodiče se nezajímají o vzdělání mladistvého a jejich výchova je nejednotná, nezajímají se o potřeby svých dětí a nedokáží s nimi komunikovat. Rodiče pracují většinu svého času, tudíž se o domácnost stará především mladistvý. Rodina nežije ve vyloučené lokalitě a nemají žádné dluhy. Mladistvý užívá léky na korekci chování a léky na ADHD. Chlapcovi chybí autorita, kterou si nemohl vytvořit u mužského vzoru – otce, vzhledem k jeho nezájmu o své děti. Svůj volný čas tráví pouze na počítači nebo u televize. Rodina spolu nepodniká žádné aktivity ani rodinné výlety – z pohledu kurátorky se zdá rodina jako závadová. Na diagnostickém pobytu vyšlo z psychologického vyšetření najevo, že MZ02 potřebuje pravidelný kontakt s rodiči a jejich pevnou ruku, aby se mohl naučit respektovat i jiné autority.

Z tohoto spisu je jasné, že velmi důležitým faktorem, kvůli kterému mladistvý páchá kriminální činnost, je nefunkčnost rodiny. Rodina nenastavila jasná pravidla, čímž mladistvý přestal uznávat jakoukoliv autoritu a začal naprosto nerespektovat svou matku. Otec se mladistvému vůbec nevěnuje, čímž mu chybí i mužský vzor.

4. DB00

Do evidence kurately se mladistvý dostal na základě dopisu od vedoucího z letního tábora. Ten si stěžoval na jeho chování, převážně na krádeže, konzumace alkoholu, kouření cigaret a užívání jiných psychotropních a omamných látek.

Delikvent žije po rozvodu rodičů s otcem a jeho přítelkyní, kterou respektuje. S matkou se vídá pravidelně třikrát do měsíce. Měl odklad školní docházky, kvůli hyperaktivitě a nesoustředěnosti. Ve škole měl slabší úspěchy, nyní studuje střední školu, ta je zatížena značnou kriminalitou a problematickým chováním svých studentů. Otec se zajímá o jeho prospěch a se školou dostatečně komunikuje. Dle slov mladistvého je s výchovou velmi spokojený, otce respektuje a má s rodiči hezký vztah. Otec se synem žije blízko vyloučené lokality, proto mladistvý tráví svůj volný čas s vrstevníky bydlící ve vyloučené lokalitě.

Dle spisu bylo zřejmé, že největší vliv na kriminální chování mladistvého měla volba školy, spojená se zvýšeným výskytem problematického chování spolužáků, od kterých mohl toto chování pochytit. Dalším možným faktorem mohlo být bydliště mladistvého, jelikož žil blízko vyloučené lokality, kde se kriminální chování projevuje častěji.

5. FM03

Mladistvý byl zaveden do evidence kurátorek na základě přestupku na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi, tím že umožnil své nezletilé kamarádce konzumaci alkoholických nápojů. Toto řízení se zastavilo, protože spáchání skutku, o níž se vede řízení, nebylo obviněnému z přestupku prokázáno. Dalším skutkem mladistvého bylo pokračující provinění poškození cizí věci spáchaných formou spolupachatelství. Trestní stíhání se podmíněně zastavuje. FM03 se stanoví zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání v trvání devět měsíců.

Rodiče mladistvého se rozvedli a chlapec byl svěřen do péče matky. Matka si našla nového přítele, kterého si později vzala, a mladistvý s ním neměl vřelé vztahy, spíše byl jejich vztah velmi konfliktní. Chlapec se proto odstěhoval ke svému otci. Oba rodiče kladou na syna vysoké nároky a málo se mu dle jeho slov věnují. Nedostatek času tráveného s rodiči obviněný připisuje jejich zaměstnání, které je časově náročné. Vyrůstal v majetnějším prostředí s benevolentnější výchovou. Před rozvodem, ale i po rozvodu nebyli rodiče schopni spolu řešit problémy, ani spolu komunikovat. Vzhledem k chybějící komunikaci, nestanovili mladistvému jasná a pevná pravidla.

FM03 studoval zdejší střední školu, ale kvůli problémovým spolužákům, se kterými často páchal trestnou činnost, konzumoval alkoholické nápoje a kouřil cigarety, ho rodiče donutili změnit střední školu. Nyní studuje v Českých Budějovicích, kde s ním již takové výchovně problémy nejsou. Zájem o mladistvého studijní výsledky má spíše otec, který je se školou v kontaktu a dbá na docházku syna. Matka syna spíše do studování tlačí a vybírá mu školu, aniž by se zajímala o jeho záliby a vize o možném budoucím povolání. Ve škole s ním měli vyučující problémy, absolutně je nerespektoval a v hodinách neustále vyrušoval. Se spolužáky problémy neměl, vycházel s nimi. Ve staré škole měl vysoké absence, které míval převážně, když do školy měl docházet od své matky. Ta na jeho školní docházku nedohlížela, a když ji škola telefonicky kontaktovala o absenci jejího syna, často ho omlouvala, aniž by věděla, kde její syn právě je.

Rodiče mladistvého si nepřipouští, že by s ním byly nějaké výchovné problémy a spíše problém v jeho chování vidí v okolí mladistvého, na které všechny synovi problémy hází. Dle kurátorky rodiče učí mladistvého nerespektovat autority, jelikož jsou samy zvyklí díky penězům se problémům vyhýbat. Obviněný autority nerespektuje, což bylo znatelné i u soudu, kdy odmítal vypovídat. Pokud by mladistvý vypovídal, řízení by proběhlo bez

dalšího opatření, ale vzhledem k negování výpovědí a mlčení, soud mu udělil podmíněný trest.

Z tohoto spisu vyplývá, že za kriminálním chováním mladistvého stojí benevolentní výchova bez jasně stanovených pravidel, hmotnější prostředí mladistvého, který podle vzoru rodičů neuznával autority, a hlavně nedostatek pozornosti ze strany rodičů, kterou si nahrazoval pozorností svých vrstevníků, kteří ho ke kriminálnímu chování přivedli.

6. DF01

Mladistvý byl obviněn ze spáchání provinění poškození cizí věci, kterého se přesně dopustil tím, že na různých místech v Bechyni značkovačem černé barvy napsal nápis „MOS“. Trestní stíhání mladistvého se podmíněně zastavilo a byla stanovena zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání v délce dvanáct měsíců.

Obviněný byl po rozvodu rodičů svěřen do péče své matky. Jeho otec žije se současnou manželkou a se synem se pravidelně vídal. Když začaly být s mladistvým výchovné problémy, dohodli se rodiče na svěřením syna do péče otce a otcových rodičů. Mladistvý trpí onemocněním kostí, kvůli kterému je náchylnější k úrazu. Otec je ve výchově důslednější, matka praktikuje spíše volnější výchovu bez jasných pravidel a stabilního řádu. DF01 uvedl, že musí mít jasně stanovená pravidla, která má stanovená pouze od otce a jeho rodičů a ty následně pak dodržuje. U matky žádná pravidla nejsou, a i jeho prohřešky mu promíjí, tudíž k matce nechová skoro žádnou autoritu. S matkou se často hádá, právě kvůli chybějícím pravidlům a následným výchovným problémům. Rodiče spolu komunikují, ale neshodují se na typu výchovy. Základní péče o syna je v pořádku, finanční poměry jsou velmi dobré.

Ve volném čase chlapec rád opravuje motory aut, hraje si na PC, jezdí na kole a pomáhá otci ve firmě. Pokud je u otce, přespává u svých prarodičů, kde to má blíže do školy. Ti na něj dohlíží spolu s otcem, který za ním dojíždí každý den. Kamarádké vztahy navazuje zřídka, ve svém volném čase se zajímá spíše o své koníčky a dochází na brigády, aby zaplatil způsobenou škodu.

Ve škole má hodně velkou absenci. Dle dopisů ze školy je zřejmé, že absence je více častá, pokud je v péči matky. Ta na jeho docházku nedohlíží a následné absence mu omlouvá. Škola kritizuje komunikaci s rodiči, vzhledem ke střídavé péči o mladistvého. Se školou více spolupracuje otec, který absence syna omlouvá včas, matka absence

omlouvá s velkou prodlevou a je těžké se s ní spojit. Mladistvého škola baví a má podanou přihlášku na střední školu. Se spolužáky vychází dobře, a i k učitelům má bezproblémový vztah.

Mladistvý byl velmi komunikativní a bylo vidět, že svého jednání lituje. Jedná se o jednorázové provinění, v evidenci kurately předtím nebyl nikdy veden. Mladistvý potřebuje jasně stanovená pravidla a důslednější výchovu. Vzhledem k výchovným problémům, které převládaly, pokud byl v péči matky, se dá říci, že tyto výchovné problémy pramení z nedůsledné výchovy z matčiny strany. Pokud je mladistvý v péči otce, který stanoví jasná pravidla a ve výchově je důslednější, výchovné problémy mizí.

7. JK29 + JK19

Tento spis není zaměřený pouze na jednoho mladistvého, ale na dva mladistvé bratry, kteří kriminální činnost páchali společně. Oba byli trestně stíháni pro krádeže, kdy JK29 kradl a JK19 hlídal, zda někdo nejde. Starší z bratrů JK29 několikrát kradl i sám, aniž by o tom mladší JK19 věděl. Krádeží bylo celkem deset, pouze v sedmi případech kradli bratři společně. Trestní stíhání se podmíněně zastavilo a staršímu JK29 se stanovila zkušební doba v trvání osm měsíců a mladšímu JK19 v trvání šest měsíců.

Oba mladiství zdělili po matce atrofii očního nervu, kvůli kterému mají několik omezení. Vzhledem k různým osobnostem obviněných je budu popisovat jednotlivě.

U staršího JK29 se zděděná nemoc projevuje více příznaky a ve větším měřítku než u mladšího bratra. Spolu se zděděnou nemocí trpí poruchou učení, narušeným plynulým řečovým projevem. Užívá medikaci pro zklidnění a proti stresu. Pravidelně dochází ke své psychiatrice, kvůli odloučení od rodiny a špatné adaptaci na pobyt v internátě. Je velmi fixovaný na svého bratra, tudíž moc kamarádů nemá, spíše skoro žádného. Kouří přibližně 20-30 cigaret denně, prý kvůli klidnění. Ve škole má špatný prospěch, proto opakuje první ročník a je nyní ve třídě se svým mladším bratrem. Trpí častými výbuchy vzteku a je velmi plachý – bojí se tmy a zvýšených zvuků např. zvuk sanitní houkačky.

Mladší JK19 nemá tak těžké zdravotní problémy, jako jeho starší bratr. Je více komunikativní a společenský. I když má více kamarádů, veškerý svůj čas tráví se svým starším bratrem, jelikož je na něj starší bratr velmi fixovaný. Ve škole dosahuje průměrných výsledků, ale od té doby, co je ve stejné třídě se svým starším bratrem, jeho

výsledky jsou již spíše podprůměrné. Svému staršímu bratrovi s krádežemi pomáhal, jelikož se o něj bál a bratr na něj psychicky tlačil.

Rodiče mladistvých se o své syny zajímají a dokáží je dostatečně zabezpečit. S rodiči mají dobré vztahy, a ti i přes zdravotní stav svých synů, dokáží dobře reagovat na jejich potřeby a výchovu zvládají.

U každého z bratrů je motiv k páčání kriminální činnosti jiný. U mladšího bratra JK19 je hlavním důvodem patologický jev v rodině neboli krádeže jeho bratra, od kterého toto chování pochytil. Jak přiznal na výsleších, dopouštěl se krádeží, jen aby byl s bratrem, který si celý ukradený výtěžek nechával pro sebe.

U staršího bratra by motiv k páčání trestné činnosti mohla být jeho nevyvážená osobnost s rysy nezralosti a emoční nestabilitě. Jedná se tedy o popud z vývojového období, kdy vzhledem k jeho zdravotnímu stavu dostatečně psychicky nevyzrál, byl velice hyperaktivní, na což užíval medikaci a všechny tyto faktory nyní ovlivnily jeho kriminální chování.

8. NA01

Mladistvý byl trestně stíhaný pro provinění poškození cizí věci a porušování domovní svobody spáchaný formou spolupachatelství. Mladistvý spolu se svým zletilým kamarádem vnikly na oplocený dvůr pozemku, kde přistoupil k neuzamčenému motorovému vozidlu a společně ho poškodili.

Rodiče mladistvého jsou rozvedeni a mladistvý je spolu se svým mladším bratrem v péči matky. S otcem nemají dobrý vztah a ten na ně hradí výživné nepravidelně. Matka je často v zaměstnání, aby mohla rodinu zabezpečit. Matka také splácí dluhy po svém bývalém manželovi, který se zadlužil, kvůli hraní na automatech. Otec často hrával automaty a často se velmi opil. Obviněný často potkával svého opilého otce již v odpoledních hodinách, několikrát jak ničí v opilosti cizí majetek. Několikrát přišel otec domů v podnapilém stavu a napadl svou manželku.

Škola mladistvého nebaví, má vysokou absenci a díky ní nemůže navázat kamarádké vztahy se svými spolužáky a vrstevníky. Se školou se matka snaží spolupracovat, ale dle zpráv ze školy, tento kontakt nestačí. Svůj volný čas tráví ve společnosti starších kamarádů, kteří ho následně navedou k páčání trestné činnosti. Dochází často i na brigády, vzhledem k finanční tísní, kterou má doma. Pokud je matka v zaměstnání, dává

pozor na svého mladšího bratra. V tomto ohledu je velmi samostatný a matka doma nespatřuje žádné výchovné problémy.

Motivy k páchání trestné činnosti jsou dle spisu rovnou tři. Nejprve je to rozvod rodičů a finanční tíseň s tím spojená, načež matka je neustále v zaměstnání a nemá čas dohlížet na chování svého syna. Dalším motivem je sociálně patologický jev v rodině, což je gamblerství, alkoholismus a s tím spojené výtržnictví ze strany otce. Třetím motivem je vliv party. Mladistvý se vzhledem k nedostatku pozornosti od své matky upnul na svou partu, kde si kompenzuje nedostatek pozornosti a možný vzor svého chování.

9. OZ00

Mladistvý se v evidenci kurately zavedl kvůli organizovanému násilí na mladších žácích. Tento podnět pro šetření orgánem sociálně právní ochrany dětí dala základní škola, kde mladistvý studuje a své spolužáky šikanuje. Škola si na něj stěžuje i kvůli narušování procesu vzdělávání a vzájemného soužití žáků, kdy spolužáky slovně a fyzicky napadá, zastrašuje je a vydírá je. Byl mu navrhnut pobyt v diagnostickém ústavu, který odmítl. Matka má se synem výchovné problémy, které nakonec vyústily v naprosté nerespektování matky a vyučujících. Dále byl veden kvůli pohlavnímu zneužití nezletilé osoby, kdy měl opakovaný pohlavní styk se svou přítelkyní, o níž věděl, že není zletilá. Následně byl trestně stíhaný pro drobné krádeže.

Rodiče mladistvého žili spolu, ale po několika hádkách, kdy byl mladistvý ještě malý, se otec odstěhoval do Irska, neznámo přesně kam. Se synem v kontaktu není ani s ostatními svými dětmi. Matka na výchovu svých tří dětí nestačí, i když jí s výchovou pomáhá její nynější přítel. Děti mají s přítelem matky dobré vztahy. Matka je v evidenci úřadu práce a svou rodinu zajišťuje především ze sociálních dávek. Otec si před svým odjezdem do Irska nedělal dluhy, který nyní splácí jeho žena vzhledem k tomu, že jeho aktuální místo pobytu není známé. Matce mladistvého bylo řečeno od psychologa, ke kterému mladistvý dochází, že synovi chybí mužský vzor a s tím spojená autorita pro mladistvého. Matka se snažila tuto mužskou autoritu nahradit svým nynějším přítelem, ale i když ho má mladistvý rád a mají spolu dobré vztahy, autoritu v něm necítí.

Obviněný má poruchy chování, které se odrážejí převážně ve škole. Jedná se o hyperaktivitu, rušení výuky, asociální projevy, porušování školního řádu a drzost k vyučujícím. Toto chování vyvrcholilo v následné organizované násilí na mladších

žácích školy. Matka je se školou v kontaktu, dochází na pravidelné třídní schůzky a má zájem o vzdělání svých dětí.

Dle slov matky je chlapec velmi ovlivnitelný, čehož využila jeho parta, kde si mladistvý snaží kompenzovat mužský vzor, vzhledem k vyššímu věku členů party. V této partě si snaží přizpůsobit své názory a chování, které má spíše kriminální charakter.

Svůj volný čas tráví v partě nebo se svou přítelkyní. Doma je na něj spoleh, vždy po sobě uklízí a postará se o domácnost v matčině nepřítomnosti.

Z toho spisu je zřejmé, že motiv k páchání kriminálního chování mohla být absence mužského vzoru a s tím spojené respektování autorit, s čímž má mladistvý velký problém. Chlapec potřebuje pravidelný režim a jasná pravidla, které matka nedokáže nastavit. Dluhová past, ve které se rodina ocitá, se také odráží na jeho chování v podobě krádeží. Tyto faktory zapříčinily následné sympatie k partě, která ho podněcuje k páchání trestné činnosti. Agrese ke spolužákům se stále stupňuje a je velice důležité, aby mladistvý podstoupil pobyt v diagnostickém ústavu, kde mu bude nastolen pevný režim a pravidla, které by měly mladistvého pomoci ke zlepšení jeho chování.

10. PS02

Chlapec se do evidenci kurately dostal kvůli ničení cizího majetku, kdy spolu se svým kamarádem poničili závoru v obchodním domě. Jednalo se o první prohřešek mladistvého, ke kterému se i následně sám přiznal. Další přečin již následně nespáchal, tudíž se jedná o jednorázovou trestnou činnost.

Mladistvý má rodinu plně funkční, rodiče se o syna starají i nastavují mu jasná pravidla. PS02 diagnostikovali ADHD, které je spojeno s nesoustředěností, hyperaktivitou a impulzivitou. S rodiči a celkově s celou rodinou má vřelé a stabilní vztahy. Matce se ke svému kriminálnímu chování přiznal a spolu s ní se šel nahlásit na policii.

Tyto výchovné problémy se odráží především ve škole, kde jsou s ním problémy v podobě nerespektování autorit, vyrušování v hodině a nesamostatnosti. Se spolužáky nekomunikuje, tudíž do kolektivu nezapadl. Má ve škole pouze dva kamarády, kteří trpí hyperaktivitou a mají stejné studijní výsledky jako mladistvý. Matka připouští, že syn má ve škole menší problémy jako například nerespektování autorit či nesamostatnost práce a snaží se mu s touto skutečností pomáhat. Se školou je v kontaktu a zajímá se o studijní výsledky syna, které jsou spíše podprůměrné.

Svůj volný čas tráví se dvěma kamarády ze školy, hraním počítačových her, jízdou na kole a brigádami. Je zvyklý si na své osobní potřeby vydělat sám.

Jedná se o jeden z mála případů, kdy zde není motivem k páčání kriminální činnosti rodina mladistvého. Rodina je plně funkční. Za kriminální činností mladistvého stojí hyperaktivita a komunikační potíže plynoucí z jeho nemoci ADHD. Dalo by se říci, že se jedná o problematický psychosociální vývoj spojen s právě touto nemocí. U mladistvého se na páčání kriminální činnosti podílel i vliv kamarádů. Zničení závory byl nápad právě kamaráda mladistvého, který závoru zcela zničil. Mladistvý do závory pouze strčil rukama. Spolu s kamarádem uhradili škodu a žádné řízení nebylo proti mladistvému vedeno, vzhledem k okolnostem, že se sám přiznal a svého činu lituje.

11. FK02

Delikvent se v evidenci kurately ocitl vzhledem k opakovatelným krádežím a ublížení na zdraví – napadení. Kradl celkem dvakrát, pokaždé v nákupním středisku, kde kradl především prezervativy. Trestně stíhaný za ublížení na zdraví byl celkem třikrát – nejprve za napadení spolužačky, která po tomto incidentu skončila s rukou v sádře, poté mladistvý napadl školníka a naposledy se jednalo o napadení sousedky.

Rodiče mladistvého žijí odděleně, nikdy nebyli manželé. Mladistvý byl nejprve v péči matky, po výchovných problémech se po domluvě s otcem, syn svěřil do péče otce. Matka je se synem stále v kontaktu, který za ní dojíždí pravidelně jednou za dva týdny na víkend. Obviněný má celkem 8 sourozenců, většina je polorodá. Míval dobré vztahy se svým starším bratrem, který užíval pervitin. Po odstěhování staršího bratra do jiného města spolu již nejsou v kontaktu. Ve velké rodině se mladistvému nedostávalo dostatek pozornosti, kterou by potřeboval, tudíž byl velmi vázaný na svého drogově závislého bratra. Matka nenastavovala pevná pravidla a režim, mladistvý měl ve výchově volnou ruku a za jeho prohřešky zřídka kdy dostával trest. Otec je výchově mnohem důslednější, a proto je syn v jeho péči méně problematický.

Ve škole mladistvý neprospívá a má velké problémy s autoritou. Vyrušuje výuku, fyzicky i slovně napadá spolužáky, vulgárně nadává učitelům a při výměně názorů se školníkem ho fyzicky napadl. Má velmi časté absence a malou přípravu na výuku. Delikvent přešel na jinou základní školu, kvůli problémovým spolužákům na staré škole, kteří měli vliv na jeho chování, ale i v nové škole mladistvý pokračuje ve svém

problematickém chování. Otec má zájem o vzdělání svého syna a pomáhá mu s učením a snaží se dohlížet na jeho docházku.

Chlapec nežije ve vyloučené lokalitě, dvakrát absolvoval diagnostický pobyt, bohužel jen s krátkodobými účinky. Volný čas tráví s kamarády nebo doma na počítači. Bylo zjištěno, že užívá pervitin a marihuanu, kouří cigarety a pije alkohol. Přiznal se, že zkouší všechny drogy, se kterými přijde do kontaktu, aniž by věděl něco o jejich účincích a možnostech dopadu na jeho zdraví. Z tohoto důvodu nastoupil na detoxikační program a následné protidrogové léčení v Praze, odkud ale již po týdnu pobytu utekl. Otec si se synem již neví rady a žádá soud o nařízení diagnosticko-terapeutického pobytu, což bylo již několikrát zamítnuto.

Z toho spisu je zřejmé, že je zde velkým motivem k páchání trestné činnosti rodina mladistvého. Její neúplnost a vysoký počet rodinných příslušníků zapříčinilo nedostatek pozornosti rodičů na mladistvého. Tuto pozornost si mladistvý kompenzoval blízkým vztahem se svým starším drogově závislým bratrem. Kvůli němu mladistvý začal experimentovat s drogami, až si vyvinul závislost na pervitinu. Chybějící pravidla a režim ze strany matky, u které byl v péči, zapříčinilo absolutní nerespektování autorit a zhoršení problematického chování.

12. MH02

Mladistvý z toho spisu je v evidenci kurately již od roku 2014, kdy páchal trestnou činnost jako nezletilý. V rámci mé bakalářské práce pracuji pouze s mladistvými, tudíž budu hledět jen na provinění, které spáchal jako mladistvý. Jednalo se o opakované krádeže, ničení cizího majetku a napadení.

Rodiče obviněného spolu nežijí, otec se s dětmi viděl naposledy když byly malé a není s nimi v kontaktu. Když mladistvý docházel se svou matkou ke kurátorce ze začátku v roce 2014, oba si mysleli, že otec se odstěhoval neznámo kde. Po pár letech ale zjistili, že je otec mladistvého ve výkonu trestu ve vězení. Matka na výchovu syna zdaleka nestačí a všechny jeho prohřešky bere s rezervou, nechce se kvůli nim rozčilovat. Nedává mu tresty, nastavuje sice pravidla, ale mladistvý je absolutně nedodržuje, za což ho matka nikdy nepotrestá. Na výchově se krátce podílela i babička mladistvého od matky, ale ani ta si s výchovou nevěděla rady. Vztahy delikventa s matkou byly v rámci možností dobré, ale poté co si matka našla nového přítele, vztahy se synem se razantně zhoršily. Mladistvý s matkou vůbec nekomunikuje, netoleruje jí a má doma výbuchy vzteku. Když byl

umístěn v SVP v Českých Budějovicích, z výstupní zprávy bylo zřejmé, že se chlapec nového vztahu matky obává, kvůli možnému nedostatku pozornosti a možného odstěhování se za přítelem matky.

Ve škole jsou s mladistvým problémy již od první třídy, kdy dostával pravidelně napomenutí třídního učitele a důtky ředitele. Toto problémové chování, chtěla matka podchytit pomocí přestupu na jinou základní školu. Na nové základní škole ale problémové chování mladistvého stále přetrvávalo a stupňovalo se. Po extrémních problémech (kouření marihuany ve škole, napadení spolužáka, časté absence, nošení nožů do školy) byla škola nucena zavolat PČR do školy, aby zajistili mladistvého. Matka se školou zřídka kdy spolupracovala, spíše si stěžovala, že škola dělá „z komára velblouda“. Jeho problémům ve škole nepřipouštěla takovou váhu a brala je spíše s nadhledem a stěžovala si na neustálé „komandování“ ze školy. Byla kurátorkou i školou informována o povinnostech dohlížet na plnění synovi školní docházky, v případě neplnění může být trestně stíhaná.

Ve volném čase se zdržuje s kamarády venku, kouří, pije alkohol a minimálně tráví čas doma na počítači aj. Vídá se stejně problematickými vrstevníky, ze záznamu ale plyne, že právě mladistvý MH02 bývá vždy strůjcem všech trestních činností.

Z toho spisu je zřejmé, že motivem pro páčání kriminální činnosti je opět rodina. Kombinace absence mužského vzoru v podobě otce, pravidel a pevného režimu spojeného s benevolentní výchovou má za výsledek problematické, trestné chování mladistvého, které je až nekontrolovatelné. Možná spojitost mezi páčání kriminální činnosti otce a ním je zde patrná, jelikož mu toto chování přijde od malička jako „normální“. Mladistvému byl dříve diagnostikován syndrom ADHD, na který ale již neužívá léky, vzhledem ke zmírnění všech příznaků. Dle psychologičky jde již pouze o výchovné problémy, nikoli psychologické.

4.1.3 Shrnutí analýzy dokumentů

V rámci teoretické části jsem si definovala pět základních faktorů, které mohou ovlivňovat kriminalitu mladistvých. Na základě analýzy dokumentů jsem navrhla tabulku (tab. 1), kde je zřejmé, jaké faktory jsou nejčastěji zastoupeny.

Tabulka 1 Četnost faktorů na základě analýzy dokumentů

	Psychosociální vývoj	Rodina	Škola	Vrstevníci	Bydlení
MJ00		X		X	
JM00		X			
MZ02		X			
DB00			X	X	X
FM03		X		X	
DF01		X			
JK29	X				
JK19		X			
NA01		X		X	
OZ00		X			
PS02	X			X	
FK02		X			
MH02	X	X			
SOUČET	3	10	1	5	1

Zdroj: vlastní výzkum

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že ve většině případů je hlavním faktorem rodina. Na základě spisů ale můžeme přesněji definovat, jak rodina může ovlivnit kriminální chování mladistvého. Dalším důležitým faktorem je vliv vrstevníků. Je zde možné vyčíst, že většina mladistvých, kteří mají problémy v rodině, se následně uchytí v závadové partě, která na něj má neblahý vliv. Psychosociální vývoj spolu s bydlením a školou jsou méně četným vlivem, který může zapříčinit kriminální chování u mladistvých.

Z důvodu podrobnějšího definování jsem vytvořila novou tabulku s přesnějšími informacemi ohledně působení rodiny na kriminální chování mladistvého.

Tabulka 2 Vliv rodiny na páchaní kriminálního chování mladistvého

	Chybějící rodič	Nenastavení pevných pravidel a režimu	Nedostatek pozornosti na mladistvého	Sociálně patologické jevy v rodině
MJ00			X	
JM00	X			
MZ02	X	X		
FM03		X	X	
DF01		X		
JK19				X
NA01	X		X	
OZ00	X	X		
FK02	X	X	X	
MH02	X	X		X
SOUČET	6	6	4	2

Zdroj: vlastní výzkum

Z tabulky č. 2 vyčteme, že rodina má velký vliv na mladistvého, pokud mu již doma nenastaví žádná jasná pravidla a pevný režim, který by měl mladistvý dodržovat. Dalším důležitým faktorem ovlivňující kriminální chování je chybějící rodič. Převážně se jedná o otce, který rodinu opustil a nevidá se s dětmi, kterým následně chybí mužský vzor spojen s větší autoritou. Dalším faktorem je nedostatek pozornosti a času, který rodiče věnují mladistvému. Tento faktor je úzce propojen s vlivem vrstevníků, jelikož ve většině případů, pokud mladistvému chyběla pozornost od rodičů, kompenzoval si jí pozorností od vrstevníků. Sociálně patologické jevy v rodině mají svůj podíl na budoucím páchaní kriminální činnosti mladistvého. Trestná činnost rodinného příslušníka (rodič, sourozenec) může zanechat mladistvému vzor pro své budoucí chování.

4.2 Hlubkové individuální rozhovory

Pro sběr dat do mé bakalářské práce jsou pro upřesnění výsledků výzkumu použity dvě techniky. V této části bakalářské práce se budu věnovat hlubkým individuálním rozhovorům. Na tyto rozhovory jsem oslovila tři kurátorky z Městského úřadu Tábor a strážníka Městské policie Tábor.

Rozhovory jsem uskutečnila se všemi kurátorkami zabývajícími se mládeží, jelikož si případné klienty rozdělují dle jejich trvalého bydliště. Proto je lepší provést rozhovory se všemi, kvůli objektivním výsledkům. Kurátorka, která má pod svým spádem sociálně vyloučenou oblast zaznamenává více případy, kdy kriminální chování může bydliště mladistvého ovlivnit, zatímco druhá kurátorka, která tyto oblasti na starosti nemá, žádné případy, kdy je kriminální chování mladistvého ovlivněno bydlištěm nezaznamenává. Rozhovor se strážníkem městské policie jsem se rozhodla provést, kvůli preventivním přednáškám na středních školách, které pořádají, a tudíž mohou posoudit i kriminální chování ovlivněné školou. Dalším důvodem je i fakt, že strážníci městské policie dělají v Táboře časté obchůzky, při kterých se častěji setkávají s kriminální činností mladistvých.

1. Mgr. Jana Hrdličková – kurátorka pro děti a mládež

Paní kurátorka ve svém oboru, respektive s mladistvými pracuje již přes 20 let. Nejčastější příčinou, která stojí za kriminálním chováním mladistvých je neúplná, a především nefunkční rodina. Rodina neumí nastavit mladistvému pevná pravidla, stálý režim a jejich výchova je nejednotná, čímž dávají mladistvému volnost při páchání kriminálního chování. Pokud se jedná o rodinu neúplnou, děti jsou převážně v péči matky. Dětem následně chybí mužský vzor, vzor otce a kvůli této absenci následně nerespektují i jiné autority v jejich životě. Kriminální chování může být zapříčiněno i pracovní vytížeností matky samoživitelky, která je často v zaměstnání, aby rodinu zabezpečila. Pokud mladistvý páchá nějakou trestnou činnost, v drtivém počtu případů má špatný vztah s rodiči. Jejich vztahy jsou narušené a nedůvěrné, neprokazuje k rodičům žádnou autoritu. V záznamech se paní kurátorce objevují i případy, kde se kriminální chování již aplikuje jiný příslušník z rodiny a od něj to následně mladistvý pochytil. Častěji se to stává v romských rodinách nebo v rodinách, která má více členů.

Sociálně vyloučená lokalita má vliv na páchaní kriminálního chování mladistvého, paní kurátorka ale ve své evidenci zatím takové případy nezaznamenala, jelikož takové lokality v její kompetenci nejsou. Problematické chování se u mladistvých objevuje, i pokud se snaží zapadnout do nějaké party vrstevníků, kde pro vstup do party musí porušit společenské normy. Takovýchto případů je ale málo. Vrstevníci mají na mladistvého větší vliv ohledně užívání drog a alkoholu, kdy je mladistvý více ovlivnitelný a snadněji tlaku party podlehne. Vliv médií, jako například filmy, počítačové a jiné hry, reklamy, noviny aj. na mladistvého dle kurátorky nemají takový vliv. Mladistvý je už přece jen starší, aby se nechal takto snadno ovlivnit. Kriminální chování spojené s medii zaznamenává pouze jako kyberšikanu. Bohužel případů, kdy se oběť rozhodne kyberšikanu nahlásit, stále ubývá. Kurátorky o těchto problémech ví, ale bez nahlášení kyberšikany příslušným úřadům, nemohou nijak zakročit. Mladiství, kteří byli právě strůjci kyberšikany, si v mnoha případech ani neuvědomují, že jde o formu šikany. Pro většinu se jedná pouze o nevinný žertík, který ale oběti ublíží.

Škola může mít vliv na chování mladistvého. Ve většině případů delikventní mladiství studují obory na školách s nižší úrovní. Ale ani to není pravidlem. Kurátorka zaznamenala, že pokud mladistvý studuje na školách s vyšší úrovní (např. gymnázia), je u nich kriminální chování spojené s konzumací alkoholu a užívání drog. Pokud mladistvý studují na škole s nižší úrovní, jejich kriminální chování je spojeno s trestnou činností. V evidenci paní kurátorky se již dříve objevovaly i případy, kde mohlo být kriminální chování ovlivněno jakýmsi obdobím vývoje. Jednalo se například o adopci kloučka. V dospívání si mladistvý přestával s rodiči rozumět, i když dle kurátorky byla rodina plně funkční, začal utíkat z domova a následně se chytl závadové party. Kriminální chování může ovlivnit i domácí násilí v rodině. Tento faktor je ale sporný, může být zařazen do problémového vývoje mladistvého nebo také do nefunkční rodiny mladistvého, respektive výskyt sociálně patologického jevu v ní.

Před ukončením rozhovoru mi paní Hrdličková shrnula faktory, které ovlivňují kriminální chování mladistvého podle četnosti, jak je zaznamenává. Nejčastějším faktorem je rodina – její funkčnost, výchova a poměry v ní, následně jsou vrstevníci, které jsou s vlivem rodiny blízce spjaty, dále se řadí bydliště mladistvého a na posledních místech jsou škola a média.

2. Mgr. Jana Dušková – kurátorka pro děti a mládež

Paní Dušková pracuje s mladistvými, tudíž ve svém oboru deset let, její zkušenosti jsou tedy velmi rozsáhlé.

Nefunkční rodina je dle ní velmi důležitý motiv pro páchaní trestné činnosti mladistvým. Jedná se o většinu jejích případů. Pokud se jedná o rodinu neúplnou, děti jsou převážně v péči matky a otec o děti nejeví žádný zájem, nestýká se s nimi a nehradí na ně výživné. Mladistvým tudíž chybí mužský / otcovský vzor. Pokud již kriminální chování mladistvého propuklo, převážně má s rodiči velmi chladné a nedůvěrné vztahy. Paní kurátorka nemá ve své evidenci případy, kdy se objevila trestná činnost nebo jiné sociálně patologické jevy v rodině, které by mohl mladistvý následně pochytit. Zatímco případy, kdy kriminální činnost mladistvého ovlivnilo jeho bydliště, jsou u ní čtenější. Její spádovou oblastí je právě vyloučená lokalita, kde je ale dle jejích informací čím dál méně zaevidovaných případů kriminálního chování páchaného mladistvými.

Vliv vrstevníků je velmi důležitý, převážně pokud je rodina nefunkční a mladistvý si rodinné vztahy nahrazuje vztahy s vrstevníky a vstupu do party. Nejčastěji si delikvent v partě nahrazuje pozornost, které se mu od rodiny nedostává. Vlivem závadové party může být vystaven konzumaci alkoholu či pokušení v podobě drobných krádeží. S vlivem médií na mladistvého se shoduje s paní Hrdličkovou. Pro mladistvého jsou nyní velkým problémem sociální sítě, kde se jeho nevinný žert může proměnit v něco rizikového pro oběť žertu.

Vliv školy je velmi důležitý, ačkoliv nemůže blíže říci, zda je kriminální chování spojeno pouze s určitou školou. Dle jejího názoru kriminální chování mladistvého ovlivnit nižší úroveň školy, ale nemůže říci, že by se jednalo o pravidlo. Vliv negativního zážitku z období vývoje nemůže posoudit, vzhledem k tomu, že zatím žádné takové případy v evidenci neměla.

Na závěr našeho rozhovoru paní Dušková shrnula všechny faktory, podle největšího vlivu na kriminální chování mladistvého. Nejčastěji je na vině rodina, která je nefunkční nebo neúplná. V rodině se projevuje nedostatek komunikace, což je dle kurátorky stěžejní problém. Druhým nejvlivnějším faktorem je vliv vrstevníků a následně výběr školy mladistvého.

3. Mgr. Silva Kováčová – kurátorka pro děti a mládež

Paní Kováčová na oddělení sociálně právní ochrany dětí pracuje již šestnáctým rokem, proto její odpovědi jsou opřeny o zkušenosti z praxe.

Rodina mladistvého je velmi důležitá. Problém vidí v její nefunkčnosti projevující se v podobě nenastavení pravidel, pevného režimu a nerespektování rodičů. Většina jejich klientů pochází z neúplných rodin, kdy děti jsou spíše v péči matky a otec se na výchově absolutně nepodílí. Matka sama na výchovu nestačí, vzhledem k jiným povinnostem, jako například chodit do několika zaměstnání. Mladistvý má většinou narušený vztah k rodičům a je mezi nimi špatná komunikace. Výjimkou jsou mladiství, kteří spáchali jednorázovou trestnou činnost. Ti s rodiči mají vztahy dobré. Ani paní Kováčová nezaznamenala případy, kdy by kriminální chování pochytil mladistvý od své rodiny, tyto případy má spíše v evidenci její kolegyně Hrdličková. Stejně tak nezaznamenala případy, kdy by kriminální činnost byla ovlivněna bydlištěm mladistvého vzhledem k faktu, že do její spádové oblasti žádná vyloučená lokalita nepatří. Ze svých zkušeností se ale zastává názoru, že v Táboře je pouze jedna sociálně vyloučená lokalita, ale lokalit, které mají stejné znaky jako sociálně vyloučená je hodně, ačkoliv za vyloučené označené nejsou. Proto není v Táboře objektivní sledovat pouze tuto jednu sociálně vyloučenou oblast ale sledovat i oblasti, které mají obdobné znaky.

Velký vliv na problémové chování má závadová parta, které je mladistvý součástí. Ta ho svádí k nerespektování autorit a problémovému chování. Do této závadové party je sváděn nefunkční rodinou. Co se týče médií, i zda se kurátorka přiklání k názoru, že největší vliv mají na mladistvého sociální sítě, kde mohou snadno sklouznout ke kyberšikaně.

Výběr školy dle kurátorky nemá na kriminální chování takový vliv. Pokud má mladistvý na střední škole již určité studijní problémy jako například častá absence, nedostatečný prospěch a opakování ročníků, nelze prý říci, že se jedná o počátek kriminálního chování, ale spíše o lenost mladistvého chodit do zaměstnání. Případy, kdy zážitky z období vývoje, které by mohly ovlivnit kriminální činnost mladistvého, nezaznamenala.

V závěru našeho rozhovoru kurátorka shrnula všechny tyto faktory na základě všech spisů v její evidenci. Nejvíce stěžejním faktorem, zapříčiňujícím kriminální chování mladistvého je nefunkční výchova rodičů a s tím spojená nefunkčnost v rodině, tím, může být ovlivněno i výchovné prostředí. Výchova rodičů je spojena i s její neúplností a

nejednotností. Dalšími čtenějšími vlivy jsou vlivy vrstevníků a závadové party a v neposlední řadě výběr školy, spíše základní než střední.

4. Ladislav Johancík – strážník Městské policie

Ladislav pracuje jako strážník Městské policie Tábor přes patnáct let a s mladistvými se setkává denně, ne vždy jen v dobrém.

Rodina u mladistvého je velice důležitá a z praxe může říci, že neúplná rodina může přispět k nedostatečné výchově a z toho následně vyplynou kriminální problémy. Nedá se říci, že je vždy na vině pouze rodina neúplná, ale také rodina, která nenastavuje pevná pravidla ve výchově a mladistvý si může dělat, co chce vinou benevolentnější výchovy. Pokud jde o rodinu neúplnou, jsou děti spíše v péči matky a otec se o děti nezajímá, nejeví o ně zájem a většinou ani na ně nehradí výživné. Tím dětem chybí rodič, kterého matka nemůže plně nahradit. Vztahy s rodiči má mladistvý pubertální – což znamená, že jsou každý den jiné podle nálady mladistvého. Spíše jsou méně důvěrné a nejsou rodičům příliš sdílné. Případy, kdy by mladistvý páchal kriminální činnost dle vzoru rodiny, kdy trestnou činnost již někdo páchal v rodině, jsou spíše ojedinělé. S nimi setkává pouze ve vyloučené rodině anebo převážně v romských rodinách. S tím je spojeno bydliště mladistvého, ve kterém žije. Pokud mladistvý bydlí poblíž sociálně vyloučené lokality, nebo v lokalitě, která sociálně vyloučená není, ale má stejné znaky, zaznamenáváme zde více případů.

Mládež, tudíž i mladistvý se vždy nechá strhnout svým okolím, a pokud se jedná o okolí problémové, tak je více pravděpodobné, že si zde najde vzor. Pokud má tedy mladistvý nefunkční rodinu, kde se mu nedostává dostatek pozornosti, kompenzuje si jí v partě. V případech neúplné rodiny si mladistvý v partě kompenzuje autoritu a vzor. Proto je důležité mít nastolená pravidla a dobré vztahy s mladistvým. Trávení volného času prostřednictvím médií může nakonec vyvrcholit až v kriminální chování, ale za svou praxi se s ní strážník nesešel.

V rámci své práce Ladislav přednáší preventivní programy na středních školách. Může tudíž nahlédnout za zdi škol a blíže určit, jaký vliv má škola na mladistvého. Proto zastává názor, že škola je velmi důležitým faktorem, vzhledem k faktu, že zde může mladistvý pochytit problémové chování, kvůli akumulaci problémových nezletilých. Mladistvý

může být ve škole lehce ovlivněn, a nakonec může sklouznout ke kriminálnímu chování, jen aby se například vyhnul šikaně. Co se týče období z vývoje, nemůže toto strážník posoudit, žádných případů si není vědom. Takto podrobné zprávy o mladistvém se na městské policii nevedou, to prý má na starost OSPOD.

Následně shrnul tyto faktory dle váhy, kterou mohou mít na páčání kriminální činnosti mladistvým. Nejčtenějším vlivem je rodina, která nefunguje a není funkční. Ta ovlivňuje i další faktory, ale od rodiny se to vše odvíjí. Dalším důležitým faktorem je škola, která může velmi ovlivnit kriminální chování mladistvého. Spolu se školou je spojen i vliv vrstevníků a party. V neposlední řadě je důležité i bydliště mladistvého, kde může kriminální chování pochytit jako například v sociálně vyloučené lokalitě.

4.2.1 *Shrnutí individuálních rozhovorů*

Z provedených rozhovorů, jsem mohla zjistit, jaké jsou hlavní vlivy, které mohou způsobit kriminální chování mladistvého. Tyto odpovědi jsem získala přímo od pracovníků, kteří s kriminálními mladistvými pracují a mají na mé otázky odpovědi podložené léty zkušeností.

Výsledky z rozhovorů jsem velmi podobné výsledkům z analýzy dokumentů. Navzájem se rozhovory s analýzou dokumentů doplnily a umožnily nám získat objektivní odpověď na mnou výzkumnou otázku. Rozhovory jsem prováděla individuálně s každým respondentem zvlášť, aby nemohlo dojít ke zmanipulováním výsledků, kdy se respondenti mohli navzájem ovlivnit svými odpověďmi. Nejkonkrétnější informace jsem dostala od kurátorek, které mají přístup k více detailnějším informacím o mladistvých nežli strážník městské policie. Ten informace má pouze přímo od mladistvého, jejich rodičů a z trestního rejstříku mladistvého.

Bližší rozepsané odpovědi k různým vlivům, které mohou ovlivnit kriminální chování mladistvého, jsou uvedené výše. V tabulce č. 3 můžeme vidět, jakou váhu respondenti připisují různým vlivům, které mohou na mladistvého působit.

Tabulka 3 Vlivy seřazené dle váhy očima respondentů

	Psychosociální vývoj	Rodina	Škola	Vrstevníci	Bydlení
Hrdličková	5	1	4	2	3
Dušková	5	1	3	2	4
Kováčová	5	1	4	3	2
Johančík	5	1	2	3	4
Průměrný vliv	5	1	3,25	2,5	3,25

Pozn. 1 – největší vliv; 5 – nejmenší vliv

Zdroj: vlastní výzkum

Z tabulky č. 3 můžeme vyčíst, že dle respondentů má největší vliv na páchaní kriminálního chování rodina. Všichni respondenti umístili rodinu na základě zkušeností na první místo a připisují jí tudíž největší váhu.

Na druhém místě v tabulce se umístil vliv vrstevníků. Ten je dle respondentů velice důležitý a je úzce spojen s nefungující rodinou. Vrstevníci jsou tedy po nefungující rodině dalším velmi důležitým vlivem, který může zapříčinit kriminální chování u mladistvého. Na třetí příčce je škola spolu s bydlištěm mladistvého.

Volba školy je pro mladistvého stěžejní, jelikož na ní může pochytit zdejší zvyky a chování, které nemusí být vždy v normě. Nejedná se tolik o vliv učitelů, jakožto spíše o vliv spolužáků, kteří mají na mladistvého velký vliv. Proto vliv školy může být úzce spjat s vlivem spolužáků. Z rozhovorů vyplynulo, že pokud se ve škole objevuje časté záškoláctví, vulgarismus, neúcta a problémové chování ze stran spolužáků, může se mladistvý s tímto chováním sžít a začít ho praktikovat.

I vliv bydliště je svými znaky podobný vlivu školy. Pokud jsou v bydlišti mladistvého časté sociálně patologické jevy, či dokonce žije v sociálně vyloučené lokalitě, která je značná pro své sociální problémy, je mladistvý těmito problémy a jevy ohrožen. Vlivům z psychosociálního vývoje nedávali respondenti velkou váhu.

Případy, které byly spojeny s psychosociálním vývojem, se respondentům často do evidence nedostanou, tudíž nemohou odpovědět objektivně. Kvůli absenci takovýchto případů nedávají tomuto vlivu velkou váhu a jsou tudíž méně podstatné.

5 VÝSLEDKY

Má bakalářská práce se skládá ze dvou technik zpracování výzkumu – analýza dokumentů a individuální hloubkové rozhovory. Hledala jsem odpověď na výzkumnou otázku „Jak ovlivňuje prostředí, ve kterém mladiství žijí, jejich kriminální chování?“. Na tuto otázku jsem hledala odpověď prostřednictvím výzkumu pomocí dvou technik. Díky kombinací dvou technik se mi výsledky navzájem potvrdily, tudíž jsou mé výsledky objektivní a ověřené.

Z analýzy dokumentů vyšlo najevo, že nejčastější vliv z prostředí, který zapříčiňuje páchaní kriminální činnosti mladistvého je rodina. Tuto informaci jsem si potvrdila i v rámci hloubkových individuálních rozhovorů. Rodina je tedy základním motivem, kvůli které mladiství páchají kriminální činnost. Z tabulky č. 2 vychází, že v nejčastějších případech se jedná o rodinu neúplnou, ve které je jeden chybějící rodič. Nejčastěji se jednalo o otce, který má v rodině většinou dominantní postavení spojené s větší autoritou. Tuto autoritu si mladistvý nevytvoří a následně nerespektuje žádné autority ve svém životě např. ve škole učitelé. Chybějící rodič je úzce spjat s nedostatečnou pozorností na mladistvého, což je další důležitý motiv páchaní kriminální činnosti. Delikventovi chybí dostatečný dohled na plnění povinností a kontrolování jeho chování. Rodič se mladistvému většinou dostatečně nevěnuje z důvodu pracovní vytíženosti, aby rodinu finančně zabezpečil, ale také z lenosti, kdy se raději věnuje svým zájmům nežli svým dětem. Dalším motivem, který vyšel z analýzy dokumentů a byl i potvrzen pomocí rozhovorů, jsou chybějící pevná pravidla a režim. Mladiství nemají nastavená pravidla a mají velmi volnou až benevolentní výchovu, ve které si mohou dělat, co se jim zlíbí. Nenastavená pravidla jsou spojená i s absencí režimu, který naučí mladistvé např. dodržovat večerku, plnění úkolů do školy a učení se, plnění domácích povinností aj. Tyto pravidla a režim pomohou mladistvému začlenit se do společnosti a naučit ho dodržovat společenské normy, při jejich absenci společenské normy porušuje, což vede až ke kriminálnímu chování.

Druhým nejdůležitějším motivem zapříčiňující vznik kriminálního chování u mladistvých je vliv vrstevníků. Z analýzy dokumentů bylo vyzkoumáno, že skoro polovina spisů, kdy mladiství páchali trestnou činnost, bylo způsobenou vlivem vrstevníků. V období puberty mladistvý odmítá rodiče, straní se jim a svůj čas tráví spíše s vrstevníky. Při rozhovorech jsem zjistila, že právě vliv vrstevníků je ještě více silnější,

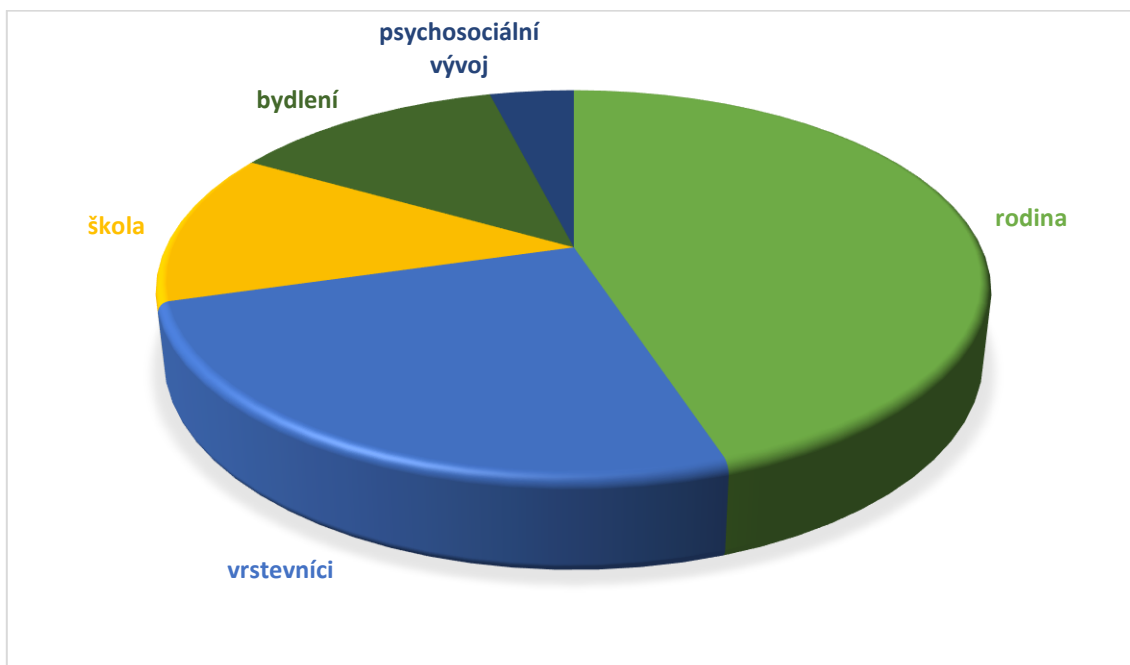
pokud rodina správně nefunguje. Tím se potvrzuje výsledek, že nefungující rodina je hlavní příčinou páchaní kriminální činnosti, jelikož pokud nefunguje rodina, mladistvý si kompenzuje vztahy v ní u svých vrstevníků, kteří na něj nemusí mít vždy ten správný vliv. Tento výsledek si můžeme potvrdit v tabulce č. 1, kde je vyzkoumáno, že více jak polovina mladistvých, kteří páchali trestnou činnost pod vlivem vrstevníků, nemá fungující rodinu.

Škola a bydliště mladistvého je také velmi důležité. V rozhovorech i v analýze dokumentů vyšly oba motivy na stejné úrovni závažnosti. Jedná se spíše o menší vliv, který může ovlivnit chování mladistvého, ačkoliv se i takové případy objevují. Škola je v tomto velmi spjata s vlivem vrstevníků. Z analýzy dokumentů a rozhovorů nebylo zjištěno, že by měl na mladistvého vliv vztah s učiteli nebo prostředí školy. Spíše se jedná o vliv spolužáků, kteří na školu spolu s ním docházejí. Paní kurátorka Kováčová zastává názor, že je již důležitý výběr základní školy, nikoliv střední. S tímto názorem ostatní respondenti souhlasili, ale spíše oběma druhům škol připisovali stejný vliv.

Vliv bydliště jsem nejprve chtěla spojit s vlivem rodiny, ale po výsledků z analýzy dokumentů jsem tento vliv musela zařadit jako samostatný vliv. V analýze dokumentů jsem zaznamenala pouze jeden případ, kdy kriminální činnost byla ovlivněna bydlištěm mladistvého, ačkoli jeho rodina byla zcela funkční a bezproblémová. Proto jsem nemohla bydliště včlenit pod vliv rodiny. V rámci rozhovorů respondenti dávali vlivu bydliště stejnou váhu jako vlivu školy. Jedná se o vliv, který není čitelný, a proto mu ani respondenti nepřipisovali takovou váhu.

Psychosociální vliv má dle výzkumu nejmenší váhu na kriminální chování mladistvého. Hlavní příčinou je nedostatek informací ve spisech, kde kurátorky takovéto informace neuvádějí, respektive rodiče jim tyto informace nesdělují, jelikož jim nepřipisují takovou váhu. Do psychosociálního vývoje můžou spadat i různé zdravotní a psychické onemocnění, kvůli kterému mladistvý tolik nezapadá do společnosti. Z analýzy dokumentů vyšlo najevo, že se nejčastěji jednalo o syndrom ADHD, který se vyznačuje hyperaktivitou, nesoustředěností a roztěkaností. Ve škole se proto může tento syndrom jevit jako problémový a mladistvý se kvůli němu nemusí začlenit mezi vrstevníky a spolužáky. Z rozhovorů mi kurátorka Kováčová uvedla, že jediný případ, ve kterém by mohla spojit kriminální chování mladistvého a zážitkem z období psychosociálního vývoje. Jednalo se o případ, kdy byla mladistvá adoptovaná a neustále od rodičů utíkala,

měla výchovné problémy, až nakonec spáchala i provinění. Adoptivní rodina byla plně funkční a mladistvá pouze chtěla svým chováním docílit shledání se svými rodiči. Tento vliv je tudíž na základě výzkumu málo důležitý, což mohu posoudit pouze z pár spisů, které jsem k výzkumu měla k dispozici.

Obrázek 1 Souhrnný vliv na kriminální chování mladistvého

Zdroj: vlastní výzkum

6 DISKUSE

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda sociální prostředí, ve kterém mladiství žijí, ovlivňuje jejich kriminální chování. Na svou výzkumnou otázku jsem hledala odpověď pomoci kvalitativního výzkumu za použití výzkumných technik analýzy dokumentů a hloubkových individuálních rozhovorů.

Zkoumanou oblast jsem zúžila na město Tábor, kde jsem prováděla svůj výzkum. Zanalyzovala jsem celkem dvanáct zcela anonymizovaných spisů za rok 2018. Rozhovory jsem vedla se všemi kurátorkami pro děti mládež v Táboře a následně s jedním strážníkem Městské policie Tábor, který přednáší na středních školách preventivní programy a má tudíž možnost nahlédnout do této problematiky jiným úhlem.

Již před provedením výzkumu jsem z literatury zjistila, že velký vliv na kriminální chování mladistvého má rodina. Každý jiný vliv uveden v literatuře byl interpretován jako samostatný vliv, který působí na mladistvého a jeho kriminální chování. Při výzkumu jsem ale zjistila, že tyto vlivy se navzájem doplňují a jsou spolu spjaty. Většina vlivů se odvíjí od toho hlavního a tím je rodina. Pokud rodina nefunguje, mladiství se raději podmiňují vlivu vrstevníků, který může mít kriminální povahu. Pokud mladistvý vyrůstá v sociálně vyloučené lokalitě, je dle výzkumu více pravděpodobné, že pochyťtí kriminální chování. S tím je opět spjat vliv rodiny, kdy rodina může zajistit mladistvému bezproblémové bydlení v oblasti, která ho neohrožuje. Škola může být také pro mladistvého možnou nástrahou a vlivem, kvůli kterému páchá kriminální chování. Pokud rodina plně funguje, dohlíží na docházku a prospěch mladistvého a může podchytit negativní vliv školního prostředí. Vliv, který může mít zážitek z psychosociálního vývoje je velmi těžko zjistitelný. Strážník z městské policie se s tímto vlivem doposud nesetkal, kurátorky je za svou dlouholetou praxi zaznamenaly pouze třikrát. Tato informace se ve většině případů ke kurátorkám nedostane nebo rodiče tuto informaci podceňují či jí vůbec nezaznamenají. Tento vliv tudíž ve výzkumu vyšel jako skoro nevídaný, což neznamená, že tyto případy neexistují, ale spíše že se o těchto vlivech neví a podceňují se.

Z výzkumu jsem tedy získala odpověď na mou výzkumnou otázku. Nejvíce kriminální chování ovlivňuje **rodina**. Z tabulky č. 2 lze zjistit, že se jedná o rodinu, ve které nejsou nastavená pevná pravidla a stálý režim. Tyto dvě potřeby pomáhají mladistvému při fungování v jeho budoucím životě, a pokud mu rodina tyto dvě potřeby neposkytne, mladistvý následně nerespektuje a nedodrží společenské normy, a což může vést až

páchání kriminální činnosti. Rodina neúplná je také důležitým příčinou páchaní kriminální činnosti mladistvým. Pokud mladistvému chybí otec, postrádá následně v dospívání mužský vzor spojen s autoritou, se kterou může mít následně problém i v budoucím životě. Dalším problémem neúplné rodiny je nedostatek pozornosti na mladistvého. Ve většině případů se rodič samoživitel snaží rodinu zabezpečit a je často v zaměstnání a nemůže se tudíž dostatečně věnovat mladistvému a kontrolovat jeho chování.

Jak sdělily i kurátorky v rozhovorech, působení vlivů není závazné. Pokud tedy je v rodině pouze matka samoživitelka, která je často v zaměstnání, není pravidlem, že její děti budou páchat kriminální činnost. Pokud spolu rodiče po rozvodu spolupracují a dbají na výchovu, může mladistvý normálně dospět bez žádného kriminálního chování. Pokud je rodina neúplná a nefungující, je zde větší pravděpodobnost výskytu kriminálního chování. V obrázku č. 1 jsou jednotlivé vlivy v grafu uvedené podle četnosti a důležitosti jejich výskytu, ze kterých můžeme zjistit, že nejdůležitější vliv na kriminální chování mladistvého je **rodina**, následně **vrstevníci**, poté **škola a bydlení** mladistvého a poslední je **psychosociální vývoj** mladistvého.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo získat odpověď na mou stanovenou výzkumnou otázku, tedy „Jak ovlivňuje prostředí, ve kterém mladiství žijí, jejich kriminální chování?“. Z literatury jsem zjistila nejčastější vlivy, které mohou kriminální chování mladistvých ovlivnit a ty jsem následně ověřovala ve výzkumu. V rámci dvou technik sběru dat jsem získala objektivní odpověď na mou výzkumnou otázku, kterou jsem si dvěma technikami mohla ověřit. Vlivy, které mohou zapříčinit kriminální chování u mladistvého, jsem vyzkoumala ze spisů od kurátorky z Městského úřadu Tábor a následně i z odpovědí z individuálních rozhovorů. Tyto vlivy byly často zmíněné v literatuře, tudíž jsem je nyní mohla svým novým výzkumem potvrdit, setřídít a sjednotit.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretická a praktická část. V teoretické části jsou nejprve vysvětleny pojmy vztahující se k mé bakalářské práci, následně je zde vysvětlen zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k mladistvým a determinantech mohoucí zapříčinit kriminálního chování mladistvého. Dále se věnuje prevenci a kontrole kriminálního chování, následně i sociálním problémům. Při vysvětlování pojmů, jsem použila základní pojmy, které se používají v celé bakalářské práci a je tedy nutno je zde, vysvětlit. V determinantech jsem vysvětlila dle několika zdrojů literatury hlavní determinanty, které mohou zapříčinit kriminální chování u mladistvého. Je zde uveden i vliv médií, na základě časté interpretaci v literatuře. Vliv médií jako například filmy, počítačové hry aj. se ve výzkumu nepotvrdil, z rozhovorů vyšlo najevo, že mladiství jsou již na tento vliv více vyspělí, a tudíž je již tolik neovlivňuje. S vlivem médií je spíše spjata kyberšikana. Mladiství se na sociálních sítích dopouštějí kyberšikany, v nejvíce případech se jedná o kyberšikana nevědomou. Mladiství si v tomto případě neuvědomují, že mohou svým jednáním někomu ublížit nebo dokonce spáchat provinění. Dále se teoretická část věnuje prevenci a kontrole kriminality, kde jsou uvedené i preventivní programy pro mladistvé a různé způsoby, jak stát či škola může regulovat a předcházet kriminálnímu chování u mladistvých.

V praktické části byl použit kvalitativní výzkum. Pomocí užití dvou technik sběru dat analýzy dokumentů a individuálních rozhovorů jsem zjistila odpověď na mou výzkumnou otázku. Analýzu dokumentů jsem prováděla pomocí spisů z evidence kurátorek z Městského úřadu Tábor. Jednalo se o 12 spisů za rok 2018, které byly zcela

anonymizovány. Následně jsem vedla čtyři individuální rozhovory, se třemi kurátorkami z Městského úřadu Tábor a následně jeden se strážníkem Městské policie Tábor. Výzkum odpověděl na mnou výzkumnou otázku a naplnila jsem i svůj cíl.

Tento výzkum může pomoci kurátorkám pro děti a mládež, které mohou pomocí výsledků z výzkumu lépe regulovat kriminální chování mladistvých. Vyzkoumala jsem, jaké jsou nejčastější vlivy, které na mladistvého působí a zapříčiňují kriminální chování, tudíž kurátorky mohou ve své praxi aplikovat mé výsledky z výzkumu.

ZDROJE

1. CUERVOA, K., VILLANUEVA, L., GONZÁLEZ, C., 2015. Characteristics of young offenders depending on the type of crime. *Elsevier* (24). 9-15. ISSN 1132-0559.
2. DIBLÍKOVÁ S., HULMÁNKOVÁ J., VEČERKA K., SCHEINOST M., KARBAN M., MARTINKOVÁ M., 2017. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 110 s. ISBN 978-80-7338-170-7.
3. FIRSTOVÁ, J., 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 216 s. ISBN 978-80-7380-521-0.
4. FISCHER, S., ŠKODA J., 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., vyd. Praha: Grada. 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
5. GRÍVNA T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. 2014. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 536 s., ISBN 978-80-7478-614-3.
6. HOLÁ, L. a kol., 2013. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 512 s. ISBN 978-80-247-4109-3
7. JEDLIČKA R., a kol., 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Praha: Grada. 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.
8. JEDLIČKA, R., 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada. 280 s. ISBN 978-80-271-0096-5.
9. KUČERA, D., 2013. *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada, 216 s. ISBN 978-80-247-4621-0.
10. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 368 s. ISBN 8024712849.
11. LINDQUIST, S., 2014. Labour economics. *Elsevier* (31). 72-83. ISSN 0927-5371.
12. MALÍK HOLASOVÁ, Věra, 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada. 160 s. ISBN 978-80-247-4315-8.
13. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. 344 s. ISBN: 978-80-7367-825-8.
14. MATOUŠEK, O., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
15. MATOUŠEK, O., 2012. *Základy sociální práce*. 3 vydání. Praha: Portál. 312 s. ISBN 978-80-262-0211-0.

16. MATOUŠKOVÁ, I., 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada. 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
17. MATZA, D., 2016. Criminological perspective of minors drifting towards juvenile delinquency. *Revista Criminalidad* (58). 49-60. ISSN 1794-3108.
18. Ministerstvo vnitra České republiky. 2018. *Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020*. In: www.mvcr.cz [online]. Praha [cit. 2018-15-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>
19. MOK, P., ASTRUP, A., CARR, M., ANTONSEN, S., WEBB, R., PEDESTREN, C., 2018. Experience of Child–Parent Separation and Later Risk of Violent Criminality. *American Journal of Preventive Medicine* (55). 178-186. ISSN 0749-3797.
20. MORAVCOVÁ, E. et al. 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. 232 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
21. PALMER, C., PHILLIPS, D., SULLIVAN, J., 2019, Does emergency financial assistance reduce crime?. *Journal of Public Economics* (169). 34-51. ISSN 0047-2727.
22. *Rodinné právo*. 2018. ÚZ. Ostrava: Sagit. 192 s. 978-80-7488-237-1.
23. SOBOTKOVÁ, V., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
24. SPITZER, M., 2014. *Digitální demence*. Brno: Host. 343 s. ISBN 978-80-7294-872-7.
25. SVATOŠ, R., 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 290 s. ISBN 9788073803896.
26. SVATOŠ, R., 2016a. *Prevence kriminality*. 2.vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií z., ú. 132 s. ISBN 978-80-7556-009-4.
27. SVATOŠ, R., 2016b. Proč dlouhodobě klesá podíl mladých pachatelů na kriminalitě? *Policejní teorie a prax*. roč. XXIV, č. 1, s. 28-46. ISSN 1335-1370.
28. ŠTĚCHOVÁ M., VEČERKA K., 2014. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 114 s. ISBN 978-80-7338-140-0.

29. TOMÁŠEK, J., 2010, *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 214 s., ISBN 978-80-247-2982-4.
30. *Trestní předpisy: redakční uzávěrka*. ÚZ. 2018. Ostrava: Sagit. ÚZ. ISBN 978-80-7488-292-0.
31. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
32. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA J., 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, Beckovy mezioborové učebnice, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.
33. VEČERKA, K. a kol., 2011. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 186 s. ISBN 978-80-7338-118-9.
34. VÝROST, J., SLAMĚNÍK I., 2008. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
35. WOLFGANG, H., 2013. *Etika základní otázky života*. Praha: Vyšehrad. 256 s. ISBN 978-80-7429-642-0.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tabulka 1 Četnost faktorů na základě analýzy dokumentů	45
Tabulka 2 Vliv rodiny na páchaní kriminálního chování mladistvého.....	46
Tabulka 3 Vlivy seřazené dle váhy očima respondentů	53
Obrázek 1 Souhrnný vliv na kriminální chování mladistvého	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Seznam otázek pro respondenty.....	66
Příloha č. 2 Informovaný souhlas pro respondenty.....	67

Příloha č. 1

Seznam otázek pro respondenty užitých při hloubkových individuálních rozhovorů.

- 1) Jak dlouho pracujete s mladistvými, resp. ve svém oboru?
- 2) Převažuje kriminální činnost u jedinců s neúplnou rodinou? Myslíte si, že se jedná o důvod, kvůli kterému mladistvý kriminální činnost páchá?
- 3) Pokud se jedná o rodinu neúplnou – je mladistvý v péči jakého rodinného příslušníka a projevují o něj zájem i jiní příslušníci?
- 4) Jaké vztahy má mladistvý s rodiči?
- 5) Zaznamenáváte případy, kdy mladistvý páchá kriminální činnost, čímž napodobuje vzor chování svého rodinného příslušníka?
- 6) Je u vás zastoupeno více mladistvých, kteří páchali kriminální činnost a bydlí ve vyloučené lokalitě (Fišlovka) nebo bydlí v běžné městské části? Záleží na bydlišti mladistvého páchajícího trestnou činnost?
- 7) U mladistvého je důležitý vliv jeho vrstevníků – zaznamenáváte případy, kdy mladistvý páchal kriminální činnost na popud své „party“?
- 8) Působí na kriminální činnost páchanou mladistvými vliv médií, sociálních sítí, počítačových her aj.? Spojili jste někdy kriminalitu mladistvých s vlivem médií, sociálních sítí, počítačových her aj.?
- 9) Je kriminální chování mladistvého spojené se špatnou volbou ZŠ/ SŠ, kde mladiství může toto kriminální chování pochytit, nebo může být odrazem špatného vztahu s učitelem?
- 10) Objevují se případy, ve kterých je kriminalita mladistvých ovlivněna nějakým zážitkem z období vývoje?

Příloha č. 2

Informovaný souhlas pro respondenty

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám závěrečnou práci, v rámci, které provádím výzkum, jehož cílem je zjistit, zda sociální prostředí, ve kterém mladiství žijí, ovlivňuje jejich kriminální chování. Při zkoumání bude použit kvalitativní výzkum. Jako metody budou použity především analýza vybraných spisů a hloubkové individuální rozhovory. Díky Vaším odpovědím hloubkovém v rozhovoru mohu získat odpověď na svou výzkumnou otázku Jak ovlivňuje prostředí, ve kterém mladiství žijí, jejich kriminální chování? Z účasti na výzkumu pro Vás vyplývají tyto výhody či rizika. Výhody účasti výzkumu jsou zveřejněné výsledky výzkumu a možnost jejich aplikování v praxi. Žádná rizika vyplývající z účasti na výzkumu nejsou známé.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování závěrečné práce studentky. Měla jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měla jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží účastník výzkumu (nebo zákonný zástupce) a druhý student/studentka.

Jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu

_____

V _____ dne: _____

Jméno, příjmení a podpis studentky:

_____